N°. 29. Donderdag 29 September 1904. 4de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

… aan huis of franco per post
… binnenland *bij vooruitbetaling* . f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag.

Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat**, voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4***, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.
Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor Indië en het buitenland minimum f 2.50).
Zij die f 5 of meer contribueeren of een bedrag in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).
Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.
Een Inteekenbiljet voor het lidmaatschap vindt men op de 4de pag. van het Bijblad.

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

Boeatan.

Onze permanente Tentoonstelling ontving Vrijdag … September een belangstellend bezoek van Jhr. J. O. de Jong van Beek en Donk, Gouverneur van Curaçao, en zijne echtgenoote.

De presidente der Vereeniging „Oost en West" en de voorzitter van den Raad van beheer waren van deze komst verwittigd en maakten van de gelegenheid gebruik om over het nut, dat voor de nijverheid van Curaçao uit Boeatan zou zijn te trekken, met den Gouverneur van gedachten te wisselen, die van zijn … sympathie te kennen gaf met ons streven en als Donateur tot de Vereeniging „Oost en West" toetrad.

Nederlandsch-Indische Huisvlijt en Kunstnijverheid.

De heeren *G. P. Rouffaer*, *J. A. Loeber Jr.* en *E. Jasper* zijn wel de drie mannen, die in de laatste jaren, op het gebied van Oost-Indische huisvlijt en kunstnijverheid, door hunne studies en publicaties er van, het meest op den voorgrond zijn getreden. Opmerkelijk is hierbij, hoe zij, die elkander ontmoetten op dit, uit dezelfde aangeboren voorliefde betreden en, met even groote belangstelling verkend, terrein, onderling mede uit den aard hunner verschillende levensomstandigheden —, zoo zeer uiteenloopende persoonlijkheden zijn. Natuurlijk is dit ook in hunne geschriften duidelijk merkbaar; die vullen elkander als het ware aan, hetgeen ongetwijfeld aan de bevordering der Indische huisvlijt en kunstnijverheid te stade kan komen. Want uit hoe meer oogpunten eene zaak ernstig bekeken en besproken wordt, des te beter toch kan ze behartigd worden.

Van de beide eerstgenoemden, die wij het voorrecht hebben persoonlijk te kennen, is de heer G. P. Rouffaer, de oudste in jaren, een studieman van goeden huize, een echte navorscher en uitpluizer, kunstliefhebber tevens, die na eene wetenschappelijke opvoeding te hebben genoten, veel heeft gereisd, o. a. ook in Nederl.-Indië en thans als beheerder van de Koloniale bibliotheek de bronnen zijner nasporingen in zijne onmiddellijke nabijheid heeft; de heer J. A. Loebèr, vroeger kunstboekbinder te Leiden en sedert eenigen tijd leeraar in de kunstnijverheid te Elberfeld, is meer de welopgevoede man van de praktijk met een aangeboren goeden smaak, die, zich sterk aangetrokken gevoelende tot de Indonesische sierkunst, deze in verschillende Europeesche musea en verzamelingen op zoo grondige wijze ging bestudeeren, dat hij zich zelfs met onderscheidene der technieken geheel vertrouwd heeft gemaakt. De heer Jasper, ambtenaar van het Binnenlandsch bestuur, thans Controleur van politie te Soerabaja, die wij niet anders kennen, dan uit zijne talrijke pennevruchten, ook op novellistisch gebied, en uit een particuliere briefwisseling van de laatste jaren, is een jong Indischman, op Java geboren en getogen, met veel kunstzin en grooten werklust, die, in het land van voortbrenging zelf, de gelegenheid gezocht en ook meer en meer gevonden heeft om zich met de Inlandsche kunstnijveren en hunnen arbeid in nauwe betrekking te stellen. Wat zij alle drie gemeen hebben, is een groote liefde voor de Indische kunst en het waardevol talent om, ieder op eigen wijze, meeningen en gevoelens in voor anderen aantrekkelijken en pakkenden vorm te boek te kunnen stellen.

Voor den in de Oost-Indische huisvlijt en kunstnijverheid belangstellenden lezer, zullen wij hier uit een van ieders jongste geschriften een paar fragmenten doen volgen.

Bij het «Overzicht van den Economischen toestand der Inlandsche Bevolking van Java en Madoera», samengesteld onder leiding van en door Mr. C. Th. van Deventer, is als aanhangsel gevoegd een «Verslag over de voornaamste Industriën», door G. P. Rouffaer, waarvan de schrijver in zijn voorbericht zelf zegt:

„Wat aspirant-controleur A. M. K. de Does — de jong gestorvene — gedaan heeft voor de afdeeling Bandjarnĕgara in zijn in 1892 verschenen studie over den „Toestand der Nijverheid" aldaar, tracht dit Verslag te geven voor geheel Java en Madoera. Hetgeen Raffles in 1817 met zeer vluchtige trekken het allereerst geschetst heeft, werd hier in vaster en ruimer lijnen gebracht.

Zooveel mogelijk werden daartoe ook de geschiedkundige gegevens nagegaan, die beschikbaar waren omtrent den vroegeren toestand der inlandsche nijverheid. De tegenwoordige verschijnselen kregen daardoor hun vertrouwbaren historischen grond.

Dat er echter aan de kennis der tegenwoordige verschijnselen nog heel wat hapert, is een feit. Juist daarom mag dit Verslag niet anders opgevat worden dan als voorloopig. Veel valt er nader te onderzoeken, veel vast te stellen; veel nieuws te ontdekken zeker ook nog.

Doch daarom tevens moet het van groot belang wezen eens eerst bijeen te brengen wat wij nu, op dit oogenblik, weten van die voornaamste industrieën op Java en Madoera. Daarmede kan dan doorgewerkt worden door anderen, die al hun aandacht zullen kunnen wijden aan vergrooting dier kennis, en aan de op grond dier kennis ernstig te beginnen bevordering der industrieën-zelve."

In zes hoofdstukken behandelt hij breedvoerig: De Textiel-nijverheid, Houtbewerking, Huis- en scheepbouw, Vlechtwerk en Vezelstoffen-bewerking, Steen- en Pottenbakkerswerk, Steenhouwerij, Metaalbewerking en Lederbewerking. Na omtrent ieder onderwerp de oudste bronnen, waaronder voornamelijk Raffles, te hebben geraadpleegd, wordt de geschiedenis tot op den huidigen dag vervolgd en ten slotte, al die gegevens samenvattende, raad gegeven voor de toekomst. Als staaltjes daarvan nemen wij hieronder over van hetgeen hij op blz. 1—3 en later op blz. 14 en 15 over de Javaansche textiel-nijverheid en daarna op blz. 72 tot 75 o. a. over het vlechtwerk zegt:

„Op geen industrieel gebied heeft de vreemde overheersching, waaraan Java sinds den aanvang zijner geschiedenis zoo te zeggen voortdurend onderworpen is geweest, dieper sporen achtergelaten dan op dat der textiel-nijverheid.

Achtereenvolgens onderworpen en gekoloniseerd door Hindoes, daarna — zeg sinds 1600 — door Nederlanders, moest Java van den beginne af wel voorbestemd zijn om textiel-producten uit den vreemde bij groote hoeveelheden op te nemen, om de volgende redenen. 1°. De groote rijkdom van Java heeft steeds bestaan in Landbouw en Veeteelt; Java, zooals dat in vroegere eeuwen aan vreemde natiën bekend werd, was begeerlijk om zijn overvloed van Rijst en van Vee; het was een Victualie-eiland, waarvan het groote uitvoerproduct steeds Rijst was, evenals Siam thans; de Nijverheid kwam er eerst in de vierde of vijfde plaats; want na Landbouw en Veeteelt, volgden in de rij van belangrijkheid éérst scheepvaart en handel — alweder vrachtvaart en handel in rijst, en in van de Molukken gehaalde specerijen. 2°. Daarentegen was Voor-Indië, en zelfs speciaal dat deel, waaruit de meeste Hindoes naar Java verzeilden, de Koromandelsche en Klingsche kust (van kaap Comorin tot Jaggernaut), van oudsher een land van Grootindustrie, industrie voor export, vóór alles weer van tallooze kleedingstoffen; plaatsen als Masulipatam of Palikat waren tot ca. 1800 nijverheids-centra zooals vroeger Leiden ten onzent, Manchester thans; de Hindoes, die naar Java kwamen als kooplui, hebben het dan ook van oudsher als 't ware o v e r s t r o o m d met de producten hunner nationale textiel-nijverheid. 3°. De voorname handel dien sinds 1600 de Hollanders in Voor-Indië zochten, was desgelijks de „kleedjes"-handel; zij zetten dus op Java ook vóórt, wat de Hindoes van ouds er gedaan hadden: k l e e d j e s i m p o r t e e r e n; en toen, tegen 1800, de Europeesche textiel-nijverheid al meer overweldigend werd met hààr aanvoer, veranderde het wezen van dit belangrijk deel des handels niet, maar gingen nu de Nederlanders voort op Java te importeeren kleedingstoffen van Europeeschen oorsprong, zooals zij er vroeger Voor-Indische „katoentjes" bij scheepladingen hadden ingevoerd. 4°. Geen artikel is makkelijker te verpakken en te verzenden dan juist weer kleedingstoffen; het breekt niet, vergt klein bestek, kan in elke gewilde hoeveelheid gesorteerd worden; voor de vroegere zeilvaart, met haar lange zeereizen, was het misschien de meest geriefelijke lading.

Z o o m o e s t het gebeuren, dat de eigen textiel-nijverheid van Java steeds neergedrukt werd door den aanzienlijken import uit den vreemde. D e g r o v e r e k l e e d i n g s t o f f e n w e r d e n o p h e t e i l a n d z e l f v e r v a a r d i g d, m a a r d e r ij k e r e k l e e d j e s e n f a n t a s i e - s t o f f e n w a r e n u i t h e e m s c h; dat wil hier zeggen: V o o r - I n d i s c h. Datgene, waarmee zich de Javaansche adel — zeg tot ca. 1830 — bij voorkeur kleedde voor bijzonderen tooi, was katoen- of zijdeweefsel van Suratte, of Madras, of Bengalen, of Perzië, aangevoerd. Toen Admiraal Speelman op 19 en 20 Oct. 1677 de eerste twee diep-ingrijpende contracten sloot met „den grooten Soesoehoenan", d. i. den Vorst van zoo goed als gansch Java (West-Java bewesten den Hoek van Pamanoekan daargelaten), beloofde die Vorst zijnerzijds aan de Compagnie Rijst („rys") te zullen leveren, maar aan de Compagnie vergunde hij harerzijds „alleen en met uytsluytinge van alle andere natie, wie se oock syn mogten, . . . den aanbrengh en vercoop van alle sorteringe Chormandels, Zouratse, Bengaalsche off Persiaanse, witte geverwde of geschilderde [d. i. gebatikte] doeken, geen uytgezondert en amphioen".[1]) Dus K l e e d j e s — nl. Weefsels, Batik's, of ander textielwerk —, en Opium, dit waren de twee artikelen, die de Compagnie begeerig was met het monopolie van import op Java te beleggen; terwijl zij die zelve beide weer opdeed in Voor-Indië..

De verhouding van gebruik der fijnere en duurdere Voor-Indische tot de grovere en goedkoopere Javaansche textiel-producten wordt in 1705 goed aangegeven door den Raad van Indië Chastelein, die, bij Batavia woonachtig, in zijne memorie „Invallende Gedagten ende aanmerkingen over colonien", o. a. het volgende schreef:

„Cattoen planten en weeven dat is reets zo gemeen [= algemeen] op Java geworden, dat wij [nl. de Compagnie met haar Monopolie] ons niet moeten inbeelden, het selve ooijt te kunnen beletten, daar syn ook reedenen om te twijffelen of sulx aan 'sE[delen] Comp[agnies] kleederhandel wel so schadelijk is geweest als men sig inbeelt w a n t h e t J a v a a n s e g e w e e f b e s t a a t i n k o r t e, g r o v e, s l e g t e [= eenvoudige] lijwaten, die D[e] E. Comp. daer noijt in eenige naamswaardige quantiteijt vertiert heeft, v a n w e l k e h a a r J a v a a n s g e w e e f z ij e e n g e d e e l t e v a n d e f ij n s t e s o o r t o p h a a r e w ij z e s c h i l d e r e n, g e n a a m t B a t e x o f t s e l i n d a n g s,

1) Zie De Jonge's „De Opkomst van het Ned. gezag in Oost-Indië", VII, 1873, p. 165 en 168.

FEUILLETON.

De Hechtste Band.

Naar het Engelsch door N. v. Z.

„*The Stronger Claim*", hetgeen wij niet beter dan door: „De Hechtste Band" weten te vertalen, is de naam van een zeer boeienden roman, waarin de schrijfster, … *Perrin*, op meesterlijke wijze verschillende toestanden in Britsch-Indië en vooral ook den zielestrijd beschrijft van haar held: een Indo-Europeaan, die in Engeland wordt opgevoed en later, met een volbloed Engelsche predikantsdochter getrouwd, als bestuursambtenaar in zijn geboorteland terugkomt.

Dit mooie boek, dat bij onze overburen in 1903 reeds den tweeden druk beleefde, is in ons land nog weinig bekend, daarom dachten wij goed te doen, met het onder de aandacht te brengen van de lezers van het Koloniaal Weekblad, door er een algemeen overzicht van te geven, enkele deelen van hoofdstukken te vertalen, in de hoop, dat daardoor menigeen zich gedrongen zal voelen het oorspronkelijke werk ter hand te nemen, ook om dat het zeer eigenaardig is de overeenkomsten en de afwijkingen tusschen de in Engelsch- en Nederlandsch-Indië heerschende toestanden en gevoelens te kunnen vergelijken.

Hoofdstuk I.

De ondragelijke hitte van een Indischen en verschroeiend-heeten dag begon langzamerhand te luwen, en de zon ging somber onder aan den eentonigen, mistigen gezichteinder in een koperkleurig waas van stofwolken, opgedreven door het naar huis keerende vee. De arme dieren hadden al heel weinig te grazen gevonden reeds sedert weken, want lang wachtte men tevergeefs op regen; alle bladeren en grashalmpjes waren zóó verwelkt en verschrompeld, dat zij bij de minste aanraking tot stof vielen. De ijzerharde grond had zich in vele gapende kuilen gespleten; op alle wegen zakte men tot over de enkels in het zand; de lucht was benauwend drukkend; zelfs de vogels gaapten naar adem en hielden onder het vliegen hunne droge bekjes wanhopend wijd open. Als een Tantalus-kwelling zag men telkens de dikke wolken aan den hemel zich samenpakken, doch ook telkens zich weder verspreiden. Er woei met vlagen een heete, ongezonde wind, doch zonder de zoo verlangde regen aan te brengen; de hitte nam toe, totdat eindelijk alle werk gestaakt moest worden, hongersnood onrustbarend naderde en lange lijsten van gestorvenen, tengevolge van overmatige hitte en koortsen, de kolommen der Engelsch-Indische bladen vulden. Te Pragpur scheen de toestand wel op zijn ergst, want nu de regens maar niet komen wilden, om ziekte en vuil weg te spoelen en de mijlenlange verspestende moerasgronden langs rivierbeddingen met water te vullen, was er een cholera van zeer ernstigen aard uitgebroken onder de dichte bevolking der stad. Telkens zag men een begrafenis-stoet rivierwaarts trekken, en van alle kanten weerklonk het geweeklaag over de dooden; de lijkverbrandingsplaats was van den morgen tot den avond overvuld en op het Mahomedaansche kerkhof moesten aanhoudend nieuwe graven gedolven worden.

Het was een tijd van groote ellende, van lijden, angst en dood overal, niet alleen in de door cholera bezochte Inlandsche stad, maar ook in de wijken der Europeanen; zoowel de blanke, als zijn donkere broeder, ontwaakte 's morgens met het onvermijdelijk besef, dat hij veel kans had nog vóór zonsondergang koud en stijf ter neer te liggen. Nog dienzelfden morgen was Paul Vereker, de jonge assistent-resident (joint magistrate) opgestaan, oogenschijnlijk als een sterk, gezond man en nu, 's avonds, ligt hij dood in zijn verlaten, holweerklinkend buitenhuis (bungalow), zonder één andere levende ziel in zijn nabijheid dan een ouden, blinden poenkah-koelie, die, in de buitengalerij gezeten, werktuigelijk aan het touw trekt en het doode lichaam zijns meesters met de gelijkmatigheid van een uurwerk blijft waaien.

Deze oude inlander had niet begrepen, wat er eigenlijk gebeurd was. Hij had gehoord, dat de heer des huizes (*sahib*) thuis was gekomen, en met de vrouw des huizes (*mem-sahib*) gesproken had; daarna was de dokter gehaald en had men hem, den poenkah-koelie, geboden aan de poenka van de slaapkamer te trekken. Toen hij dit ongeveer een uur lang had gedaan, was er veel beweging in huis gekomen; de vrouw des huizes had gegild, terwijl al de bedienden heen en weder liepen. De dokter was teruggekomen en na eenigen tijd, misschien wel een uur, weer weggereden; een poosje daarna schenen mevrouw en al de bedienden het huis te verlaten. Niemand had iets tegen hem gezegd, daarom was hij maar doorgegaan met het waaien, zooals hem bevolen was, en hij zou dit zoolang volgehouden hebben, tot hij afgelost werd of men hem gelastte het te staken. Binnen in de kamer was alles doodstil, hoorde men niets dan het regelmatig geklep van de poenkah, en nu en dan een vogelkreet van buiten door het luchtgat aan de zoldering. Zoo ging de tijd voorbij en langzamerhand werd het schemerdonker; nog altijd trok hij door, doch langzamer nu, want hij werd slaperig en zijn gerimpeld, blind gelaat neeg meer en meer naar zijne knieën toe.

Op eens werd de stilte verbroken door het geluid van kleine, trippelende voetjes op den steenen vloer der galerij; een jongentje in een wit zeemanspakje liep hard het huis in en duwde de gesloten deur open. Er lag een uitdrukking van angstige nieuwsgierigheid in zijn groote, heldere oogen, maar vol vertrouwen liep hij naar het bed toe en keek in zijn vaders aangezicht.

„Paatje!" riep hij.

Toen hij geen antwoord kreeg, begon hij de hand, die zwaar langs den rand van het bed afhing, sterk te schudden.

„Paatje, opstaan!" riep hij luid in vloeiend hindostansch. „Mama is al naar grootpapa's huis gegaan met de baboe (*ayah*) en al de bedienden. Zij huilt en wil niet met mij praten, zij heeft mij verboden om hierheen te gaan. Wat beteekent dit toch allemaal?"

Weer schudde hij de hand en riep al luider en luider zijn vader, totdat de echo van zijn schel stemmetje hoog in de zoldering weerklonk. Toen hield hij op en keek angstig over zijn schouder heen achter zich.

Het begon donker te worden in de kamer, en zijn vader lag daar zoo vreemd beweegloos. Er was niemand anders in zijn buurt om hem te vertellen, wat er gebeurd was, dan de poenkah-koelie, en het kind was bang om de duistere ruimte van de kamer over te steken, die hem scheidde van de deur. En zijn kindergemoed werd door een naamlooze schrik bevangen. Hij begon hard te schreeuwen en op de gewone, aan eigen-gevoel-toegevende manier der Engelsch-Indische kinderen, wierp hij zich op den grond en lag daar al gillende heen en weder te rollen.

„Mijn Hemel," riep de baboe, terwijl zij in al haar schommelende dikte om de hoek der deur kwam kijken, „hoe hebben ze 't kind hierheen kunnen laten loopen! Kom hier mijn schat — gauw! — gauw! — Kijk eens, hier buiten is de man, die zijn aapjes kunsten laat vertoonen, hij wacht op je bevelen!" Daarna zeide zij binnensmonds: „Mogen de Goden mij beschermen! maar ik durf die kamer niet binnen te gaan, waar mijnheer dood ligt aan de cholera!"

Het kind hield op met huilen, ging rechtop zitten om te luisteren, nog pruilend en gereed om dadelijk opnieuw te gaan gillen, als baboe's woorden valsch bleken te zijn, maar deze herhaalde haar verhaal omtrent de aapjes met zooveel nadruk, dat hij eindelijk overgehaald werd; hij was ook blij dat zij gekomen was en liet zich naar den uitgang lokken, waar bedrog hem wachtte, want er waren geen kunstenmakende aapjes te zien; hij werd dadelijk stevig in baboe's dikke armen gesloten en, al schoppende en gillende, naar een huis aan den overkant van den weg gedragen.

Weinige oogenblikken daarna reed de geneesheer het hek binnen en terwijl hij snel over het erf stapte, trof hem de verlatenheid van het huis en zijn omgeving. Hij trad het leege zitvertrek binnen en liep door naar de slaapkamer daarachter. Geen drie uur geleden had hij hier Paul Vereker aan de cholera zien sterven en was toen dadelijk geroepen geworden bij een ander dergelijk ziekte-geval. Vóór zijn vertrek had hij aan de hysterisch verschrikte weduwe gezegd, dat hij zoo spoedig mogelijk weer zou keeren; en nu bij zijn terugkomst vond hij den doode door allen verlaten, behalve door den ouden koelie, die slaperig aan het poenkah-touw trok. De dokter staarde met weemoedig medelijden op het fraaie, stijfgetrokken gelaat.

„Arme kerel!" stamelde hij. „Misschien is dit nog het beste, dat hem overkomen kon. Wat een schepsel, om zoo maar dadelijk weg te loopen! Van de bedienden verwondert het mij niet — maar van zijn vrouw! Als zij wat meer engelsch bloed in de aderen had, zou zij niet zoo hebben kunnen doen."

Hij kruiste den overledene de armen over de borst en trok het laken over het witte gelaat, riep den koeli toe niet meer aan de poenkah te trekken, en zoo doodmoe als hij was, ging hij de noodige maatregelen nemen voor de begrafenis.

die men voor 5 tot 8 a 10 schellingen het stuk kan kopen; daar benevens makense ook voor de Gemeene man haar kleeden, diese om 't onderlijff dragen welke een ent ander bij haar al Eeuwen in gebruijk geweest is, zijnde niet anders als de armoede de ware oorsaeke, dat de vertier der fijnste Kust [nl. Koromandel-kust] en Souratse kleeden dagelijx declineert ende daarenteegen haar eijgen gweef door de vermenigvulding der arme menschen ook meer en meer is toegenomen.... Blijvende evenwel de vertier van onse fijne kleeden, amphioen, en koopmansschappen nog al meest op een voet [d. i. op dezelfde hoogte], voor zo veel de hofsgroten, en vermogende onder haarlieden (regardeert) die met waaren.... betalen konnen konder dat gem[eld] haar eijgen slegt [= eenvoudig] geweef, waarvan de arme lieden en gemeente haar bedienen, daar veel deel of gemeenschap meede heeft." [1])

Zoo gaat de schrijver voort, om daarna, de verschillende gegevens samenvattende, te komen tot het volgende besluit:

"De conclusie is dus: I. de oprichting van een of meer stoomspinnerijen op Java, die allereerst willen voldoen aan de groote inlandsche vraag naar katoenen garens, is hoogst gewenscht; te meer, daar zij oorzaak konden wezen, dat de vroeger zoo belangrijke Javaansche katoenteelt weer tot ontwikkeling en bloei kwam; II. de oprichting van één of meer stoomweverijen op Java kan in zooverre slechts gewenscht worden geacht, indien die dan slechts wit goed wilden weven, daar dit toch een artikel is, dat bij massa's op Java wordt ingevoerd, vooral ook als grondstof voor batikkerij; de oprichting van bontweverijen daarentegen zou zoo goed als zeker doodelijk wezen voor de Javaansche huisvlijt, weinig begeerlijk dus; men voelt echter in deze tweeërlei beantwoording hoe een conflict op zou rijzen, zoodra een in Java bestaande witweverij, tevens of uitsluitend tot bontweverij wilde worden; iets, dat men dan toch waarlijk moeielijk verbieden kon; III. hoogst wenschelijk is het, de Javaansche huisweverij zooveel mogelijk te ontwikkelen, èn technisch, door het algemeen trachten te maken van breeder getouwen, met voetbeweging; èn artistiek, door het meerder wijzen op wat er buiten Java voor prachtige weefsels vervaardigd worden met het ook op Java voorkomende, maar daar min of meer sluimerende, *ikat*-procédé."

Desgelijks schrijft hij over het vlechtwerk, eindigende met:

"Wanneer wij dan nu weer de deugden en de gebreken van de Javaansche vlecht- en vezelstoffen-nijverheid trachten samen te vatten, dan zoude men moeten zeggen: 1°. de vlechtnijverheid eener inlandsche bevolking staat uit technisch oogpunt sterk, omdat fabriekmatig nadoen van vlechtarbeid onmogelijk is; vlechtwerk is en blijft altijd hand-arbeid, is dus zeldzaam geschikt voor aanmoediging in onze Oost in het algemeen, en op Java in het bijzonder; 2°. op Java in diverse centra bestaat inderdaad eene vlecht-nijverheid, die nu reeds het karakter van groot-industrie bezit. Terwijl het voldoen aan de behoefte naar vlechtwerk voor huiselijk gebruik over geheel Java in de eigen woning van ieder inlander gebeurt, en dit dus een ding is, dat geheel zichzelf volgens die behoefte blijft regelen; terwijl evenzeer het grove *krandjang*-vlechten voor de suikerfabrieken uitsluitend bepaald wordt door de vraag daarnaar; zoo is die andere vlecht-industrie, welke zich in een 8-tal streken thans geconcentreerd heeft, iets dat de hoogste aandacht verdient; 3°. die centra zijn: Tanggĕran, Buitenzorg, Singaparna, overig Tasikmalaja, Bagĕlen, Moentilam, Lasem, en Bawean; 4°. nog nooit heeft het Gouvernement zich wezenlijk gelegen laten liggen aan deze vlechtnijverheid, welke te Tanggeran, Singaparna, Moentilan, en op Bawean te zamen voor eenige millioenen aan arbeidsloon onder de inlanders verspreidt, — en zulks niet sinds vandaag of gisteren, maar *minstens* sedert 1880! Nog nooit heeft eenig ambtenaar van Binnenlandsch Bestuur zich met dit bescheidene, doch gewichtige inlandsche vlechtwerk ingelaten, in opdracht der Regeering; alle goede berichten dienomtrent kwamen van particuliere zijde; en het uitgeven van een onnoozel pakje "Patronen voor inlandsch vlechtwerk" in 1884, samengesteld door den edel-willenden, maar ten deze onkundigen K. F. Holle, of van een even onnoozel pakje "Voorbeelden voor inlandsch mat- en vlechtwerk door wijlen [sic] Raden Mangkoemihardjo", in 1896, door de Regeering, mag alleen als blijk van slap begrip der wezenlijke belangrijkheid dezer zaak gelden; 5°. de eer, het technische en het artistieke belang van het vlechtwerk in onze Oost het allereerst werkelijk begrepen te hebben, komt toe aan den heer J. A. Loebèr Jr., die in 1902, bij het door hem inrichten eener tentoonstelling van "Oost en West" te 's-Gravenhage, tegelijk uitgaf een met mooie afbeeldingen verrijkt boekwerkje "Het vlechtwerk in den Indischen Archipel" (Haarlem, Kleinmann & Co.), waarin de verschillende vlechtwerk-typen in onze Oost helder en verrassend-nieuw omschreven en afgebeeld werden, en een daarbij aansluitenden "Catalogus van Oost- en West-Indisch vlechtwerk [1]), Weefsel-versiering en Kaartweefsel", ('s-Gravenh. 1902), die te zamen aldus de eerste degelijke studie vormen over wat ons Indië aan vlechtarbeid levert; terwijl dezelfde daarna nog uitgaf een rijk geïllustreerd boekje in handig formaat "Het Indische vlechtwerk voor export" ('s Grav. 1903, uitgave der Vereeniging "Oost en West"), na welke uitgaaf de Regeering met haar plaatwerkjes zonder tekst van 1884 en 1896 gerust "hààr matten oprollen" mag; 6°. toetst men aan de aldus door den heer Loebèr het eerst verbreide kennis omtrent het vlechtwerk in onze Oost, het gehalte der Javaansche vlechterij, dan wordt ten volle bevestigd hetgeen bii den aanvang dezer afdeeling gezegd werd over de minderwaardigheid, èn artistiek èn ook technisch, van den arbeid op Java; immers, hoe fijne hoeden men ook vlechte te Tanggeran, hoe prachtig-fijne sigarenkokers van pauwenveeren men make te Lasem, hoeveel honderdduizenden matten men ook vervaardige te Buitenzorg, Moentilan, en Bawean, — met artistiek vlechtwerk heeft dit alles niets te maken; en wat het technisch-goede daarin betreft, gaat dat alleen door voor de fijnheid van het product, het stilgeduldige van den vlecht-arbeid, waarbij echter verscheidenheid ten eenenmale ontbreekt.

Zooals men ziet, is deze Vlechtwerk-afdeeling dus weer eene die veel blijdschap geeft; blijdschap, om het vele dat, met karakter van groot-industrie, zoo van zelf nù reeds op Java vervaardigd wordt; blijdschap ook, om het zéér vele, dat hier ter gezonde bevordering en ontwikkeling gedaan kan worden. Want dat zeer veel meer vlechtwerk, mits het mooi en sterk zij, afzet kan vinden èn op Java, èn in de Buitenbezittingen, èn in Achter-Indië, èn ook in Europa en Amerika, staat vast, waar nu reeds de Moentilan'sche matten gingen naar Singapore en Bangkok, en de Tanggeran'sche hoeden een geregelde markt vonden te Parijs."

***

In deel LVI der Bijdragen, uitgegeven door het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederl.-Indië, schrijft J. A. Loebèr Jr. in het verslag zijner studiereis:

"Toen de Conservator van het K. Z. A. E. Museum te Dresden, Dr. Oswald Richter, in den aanhef eener studie "Zur Timor-Ornamentik" (Abh. u. Ber. d. k. Zool. u. Antr. ethn. Museum zu Dresden 1899 No. 3) met eenigen wrevel gewaagde van: "der bisher so gut wie noch gar nicht bearbeiteten Ornamentik der indonesischen Völker," met vermelding van de weinige opstellen van vreemde schrijvers op dit gebied, kon hij nauwelijks vermoeden, dat in de daarop volgende jaren van Nederlandsche zijde een krachtige poging zou gedaan worden tot bewerking van het inlandsche kunstgebied; dat in de jaren 1900—1903 een reeks van 24 grootere en kleinere opstellen te vermelden zouden zijn.

Toch had het vóór dien niet aan belangstelling in den handenarbeid van den inlander ontbroken.

Vooral de H.H. F. W. van Eeden en Dr. Wijnmalen drongen herhaaldelijk aan op grootere behartiging dezer zaak, terwijl in Indië van Gouvernementswege een onderzoek werd ingesteld naar het voorkomen van kunstnijverheid onder de inlanders.

Dat dit goedbedoeld streven nagenoeg zonder resultaten is gebleven, lag vrijwel aan den opzet. Men ging teveel van het standpunt uit, dat dit onderzoek geheel en al in Indië zou moeten plaats vinden, daarbij rekenend op het groot aantal ambtenaren, in de verschillende deelen van Indië verspreid.

Dit was een onmogelijk verlangen! Studie van inlandsche kunstnijverheid kost veel tijd en zij, die belangstelden, misten dien. Bovendien is belangstelling alleen niet voldoende; men moet kunnen afbeelden, wat men beschrijft, 't zij door teekening, 't zij door fotografie. Deskundige voorbereiding is evenzeer gewenscht, en dit vooral werd pijnlijk gemist. Zij, die zich interesseerden voor kennis der inlandsche talen, der Indische flora en fauna en geologie, konden zich voorbereiden met den uitgebreiden wetenschappelijken arbeid, die reeds bestond. Hier was men op geheel vreemd terrein, dat door zijne bijzondere vormen allerlei moeilijkheden aanbood. Geen ambtenaar op Timor heeft uit de verschillende keeren, dat hij een Timorees aan het sirih-pruimen zag, kunnen opmaken, dat de daarbij gebruikte bamboekokers teekenen van een hoogst merkwaardige ornamentiek konden zijn.

Wat belangrijk kon zijn, was haast niet te beoordeelen. Men miste daarvoor vergelijkingsmateriaal. Het Europeesche kunstgebied kon daartoe weinig bijdragen, een bamboe-ornamentiek bestaat hier niet, het weven heeft zich steeds in heel andere richting bewogen, het vlechtwerk is weinig ontwikkeld gebleven. Daarentegen: op metaal- en aardewerkgebied, waarin Europa gedurende vele eeuwen veel merkwaardigs heeft geleverd, waarin de Europeaan bij uitstek deskundig zou kunnen wezen, werd juist door den inlander over het algemeen weinig gepresteerd.

Door het gebrek aan literatuur en de enorme afstanden was het vrijwel onmogelijk de enkele gegevens, in een bepaalde streek gevonden, naar waarde te beoordeelen en de juiste beteekenis er van te beschrijven.

Dit vergelijkingsmateriaal, de zoo belangrijke leerstof op dit nieuwe studiegebied, is daarentegen in ruime mate in onze ethnografische verzamelingen te vinden. Hier is het mogelijk het werk van verschillende streken rustig te beoordeelen en de eigenaardigheden zuiver te ontleden. Door de aanwezigheid van andere voorwerpen, die in het oorsprongsland verdwenen zijn, is het mogelijk te letten op hetgeen de inlander gemaakt heeft, tot historische vergelijking. Toen men in Nederland, moede van het wachten op lokalen arbeid in Indië, de handen aan het werk sloeg, was men zich feitelijk niet bewust, dat deze museumstudie het meest urgente deel van dit vraagstuk was en bleek eerst successievelijk, dat het langs dezen weg mogelijk was, de voornaamste verschijningen op kunstnijverheidsgebied in het haar toekomend licht te stellen, een algemeen overzicht te geven. Zoo is het in de laatste jaren mogelijk gebleken het Indonesische weven en vlechten aldus te behandelen, terwijl het metaal-, kralen- en aardewerk en het bamboesnijwerk in bewerking zijn. Van een enkel eiland als Timor mocht het gelukken een dieper gaande studie te publiceeren. Verrassend nieuwe feiten zijn aldus in het licht gesteld, die bewezen hebben, dat er eene Indische kunstnijverheid bestaat, welke alleszins recht heeft op meer behartiging.

Het spreekt vanzelf, dat langs dezen weg op compleete behandeling niet gerekend kan worden. Het verkrijgen van voorwerpen voor ethnografische verzamelingen berust te veel op louter toevallig verzamelen; methode is alleen bij die series van voorwerpen gevolgd die, zooals bezweringsmiddelen en wapens, reeds eenigermate wetenschappelijk bewerkt waren. Volken als de Bataks en Dajaks, die sinds lang de aandacht van geleerden hebben getrokken, zijn tamelijk uitvoerig vertegenwoordigd, terwijl van andere, minstens even belangrijk, nauwelijks of in 't geheel niets in de musea te vinden is.

Maar toch, welk fragmentarisch geheel het aanwezig materiaal ook aanbiedt, het is in ieder geval mogelijk geweest den grondslag dezer studie te leggen, waarop een lokaal onderzoek in Indië met goede resultaten zal kunnen voortbouwen. Het gepubliceerde over deze materie kan tevens dienstbaar gemaakt worden op practisch terrein. Bij pogingen tot herleving der kunstvlijt door onderwijs of ondersteuning van inlanders is het van het grootste belang te weten, waarop hun versieringskunst berust, wat de inlander presteeren kan, welke de sterke en zwakke punten in zijn technieken zijn. Ook het toegankelijk maken van mooie patronen, het verspreiden van goede inlandsche modellen kan hier èn aan de wetenschappelijke studie èn aan de practische behoefte tegelijk voldoen.

Tot 1903 was dit onderzoek van Nederlandsche zijde voornamelijk gebaseerd op de voorwerpen in openbare en particuliere collecties hier te lande. Toen van haar inhoud voldoende kennis genomen was, werd het ten zeerste wenschelijk de voornaamste ethnografische verzamelingen in den vreemde te bezoeken, met het doel het ginds aanwezige studie-materiaal door fotografie of teekening vast te leggen en in aanteekeningen te bewaren ter aanvulling van het reeds gevondene.

Het Departement van Koloniën stelde mij daartoe in staat."

Hierop laat de schrijver een verslag van zijne studie-reizen volgen daarbij menige praktische wenk ter bevordering der hedendaagsche Indische kunstnijverheid gevend.

***

Bij het onlangs verschenen Rapport van den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid betreffende «De maatregelen in het belang van de Inlandsche nijverheid op Java en Madoera» is, als bijlage VII, eene nota gevoegd van den Controleur J. E. Jasper, waarin deze o. a. de volgende, op kennis van den Inlander gegronde, aanwijzingen geeft:

"Bij den aanvang van de besprekingen der middelen, welke zouden kunnen leiden tot de opheffing van de Inlandsche industrie, is het n. b. m. wenschelijk, den aard van den nijveren, welke men steunen wil, in het algemeen voorop te stellen en te kwalificeeren als een lastige hinderpaal voor eenig energiek streven.

Die aard van den Inlander, het vreezen voor een nog vergrooten van onkosten tot een bijna ondraaglijken schuldenlast, het niet zeker zijn van winsten met het oog op de hem aangedane concurrentie, het niet kunnen beginnen, krachtig en beslist, van een werk, uit gebrek aan aanvangskapitaal, het ten opzichte hiervan nergens financieelen steun kunnen vinden, en het beseffen van toch niet vertrouwd te worden, als hij ergens voorschot tracht te zoeken, dat alles doet hem maar liever met een berustend conservatisme vasthouden aan het bestaande.

In den grooten loop der tijden raakte de nijverheid, in de eerste plaats door de vermindering van het aantal debitanten onder de verarmende Inlandsche bevolking en in de tweede plaats door de concurrentie van fabrieken, die de voor hetzelfde doel te gebruiken voorwerpen konden leveren tegen veel goedkoopere prijzen, gaandeweg op den achtergrond, d. w. z. ze werd in al haar primitieve behelperigheid, met al haar gebrekkige instrumenten en technieken bijna geheel overvleugeld door de industrieën, voor welke men met energieke leiding de krachtige vooruitgang van wetenschap wist te benutten.

. . . .

Indien men de theoretische bevordering van nijverheid door invoering van verbeterde werktuigen onder vaste regelen zou willen brengen, dan zou het hoofdprincipe moeten zijn, dat men niet aantast, wat de eigenlijke essence is der kunst en dat men, zoo, door nood gedwongen, toch daartoe moet worden overgegaan, de aandacht der moderne nijveren steeds met klem blijft vestigen op het schoone, dat, door hun voorvaderen gewrocht, als eigen volkskunst onvergankelijk dient te bestaan.

. . . .

Evenals bij de bevordering van de batikindustrie kan bij die van de koperbewerking onmogelijk den arbeider belet worden, dat hij naast de kostbare dingen voor de meer gegoeden, ook inferieure artikelen vervaardigt voor het lagere volk, dat goedkoope gebruiksvoorwerpen vraagt, en zich volstrekt niet gelegen laat liggen aan artistieke afwerking, en dit beletten is vooral onmogelijk, waar de bevolking in kwestie zich nog niet uit hare verarming heeft opgeheven.

Het eene staat n. b. m. met het andere nauw in verband, en wanneer het afzetgebied van de Indische nijverheidsproducten voor het grootste deel nog in Indië gezocht moet worden, is het begrijpelijk, dat de werkman, gedwongen door een algemeene vermindering van de welvaart, bedacht is op nog meer tijd uitsparende vereenvoudigingen van zijn soms toch al primitieve werkwijzen.

. . . .

Gelijk reeds in de laatste jaren is gebleken uit de verschillende ook uit Europa gedane bestellingen, kan de vergrooting van het afzetgebied van Inlandsche nijverheidsproducten verzekerd worden, kan het debiet geleidelijk toenemen, wanneer maar eenigszins, waar mogelijk, met het noodige beleid, de Indische nijverheid aangepast wordt aan den goeden smaak van het publiek, waardoor men ziet gebeuren, dat de bestaande vormen der voorwerpen, vroeger uitsluitend gebezigd voor de Inlandsche huishouding, gaandeweg gewijzigd worden tot die van gebruiksvoorwerpen, waarop toch de volle Indische kunst kan zijn toegepast, voorwerpen die niet banaal behoeven te zijn, doch de bekoring blijven bezitten van specifiek Indische handwerks-nijverheid en ook in de woning van den Westerling een goed-afstekend figuur zullen maken tusschen, naast of bij de overige dingen van Europeesche industrie.

Wil men bovendien met betrachting van het doel, om gebruiksvormen te laten scheppen, den werkman tevens, waar noodig, en wanneer er vraag naar is, laten arbeiden naar oude modellen, dan moeten die oude modellen er zijn.

Tot nog toe bestaan zij niet in eenige volledigheid.

Het museum van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen bevat een zeer uitgebreide verzameling ethnografische en archaeologische voorwerpen, welke als model zouden kunnen dienen, doch die voorwerpen blijven voor practische doeleinden in het belang van den Inlandschen werkman ongebruikt liggen, ten eerste, omdat de collectie specimina bevat op velerlei gebied en dus alleen hierdoor niet compleet is, en ten tweede, omdat het museumgebouw niet ligt in centra van nijverheid.

Elk zoo'n centrum dient een eigen modelzaal te hebben, dat, ingericht voor een speciaal nijverheidsonderdeel van eenige beteekenis, voor elken Inlander gratis toegankelijk gesteld zou moeten worden. Uit die modelzaal zou elke werkman gratis een stuk, een voorwerp voor een bepaalden tijd in bruikleen kunnen krijgen.

Uit den aard der zaak zal een gedeelte van het renteloos voorschot toch wel benut moeten worden voor uitgaven welke, zeer in het belang der nijverheid, niet van den geholpene direct terugverwacht kunnen worden; wel indirect, zoo bijv. door vermeerdering later van bedrijfskapitaal, enz.

Onder die uitgaven nu reken ik in de eerste plaats de kosten, benoodigd voor oprichting en instandhouding van dergelijke modelzalen.

. . . .

Ook zou het Departement nuttig kunnen optreden, door middels aan te knoopen connecties bv. den geregelden invoer van gewilde artikelen in zekere landen te bekrachtigen. Correspondeerende met de Europeesche en Inlandsche ambtenaren, die de gedane bestellingen zouden kunnen doen uitvoeren, raadgevend bij zijn groep-verzamelingen, waarover hierboven reeds is uitgeweid, die groep-verzamelingen exposeerend waar zulks mogelijk en in het belang der nieuw aangeknoopte connecties is, den uitvoerders der bestellingen aanwijzingen gevend wat verlangd wordt, leverend de verschillende machines, die het ingevoerd heeft ter verbetering van verschillende technieken, de adviezen inwinnend van zijn praktici, zou het op die wijze na verloop van eenige jaren ten opzichte van nijverheid in den geheelen Archipel gaandeweg een kennis bijeengaren, die uit den aard der zaak door een enkelen persoon onmogelijk verkregen kan worden, en terwijl het op die wijze zeer praktisch en nuttig zou optreden, zou het er tevens voor kunnen zorgen, dat door slordig werken geen inferieure waar wordt afgeleverd, en dat de kunst niet verbasterd wordt door vreemde motieven.

De weinige kennis die het nu nog heeft, moet natuurlijk geen beletsel zijn, om met kracht een aanvang te maken met de bevordering en zal wellicht de enkele nadeelige gevolgen kunnen hebben.

1) Naar den (corrupt afgedrukten) tekst bij J. Faes „Geschiedenis particulier landbezit op West-Java," I. Batavia 1893, p. 254—255. Er staat daar bv. „de vertierden fijnste kunst... kleeden," lees ten rechte: „de vertier der fijnste Kust... kleeden!" — De spatieering in deze en volgende aanhalingen is van mijzelven.

1) Het West-Indisch vlechtwerk werd in dezen Catalogus beschreven door Jhr. L. C. van Panhuys, l. c. p. 77—84.

Vier en twintig uren lang, na haar mans dood, lag mevrouw Vereker lang uit op het bed in haar moeders logeerkamer te huilen, haar rijke, zwarte haardos geheel in wanorde, een verfrommelde morgenjapon losjes om hare gezette leden heengeslagen, want sinds kleine Paul's geboorte was mevrouw Vereker haar "lief figuurtje" kwijt geraakt. Zeven jaar geleden was zij werkelijk een mooi achttienjarig meisje en nu nog ging zij voor een knappe vrouw door, wat haar trekken betreft, maar de frissche roode kleur harer wangen was weg, haar huid was vettig geel geworden en haar kin had zich verdrievoudigd.

't Was wel jammer, dat Paul Vereker, niet een kijkje in de toekomst had kunnen hebben, op dien noodlottigen avond, tijdens het muziekfeest te Pragpur, toen hij verliefd werd op Una Jahans. Eigenlijk had haar moeder, een koperkleurige matrone in abrikooskleurige zijde gehuld, die steeds een welriekende geur van muskus en uien om zich heen verspreidde, reeds een voldoende waarschuwing voor hem moeten zijn, maar Vereker was toen pas anderhalf jaar in Indië en, ofschoon een heel knap, veel belovend jongmensch van goeden huize, was hij ongelukkiglijk te veel overtuigd, dat hij zijn eigen weg wel zou vinden, hetgeen maar al te dikwijls wil zeggen: alle ingevingen van het oogenblik te volgen, wat dan ook leidde tot zijn huwelijk met mejuffrouw Una Jahans, de dochter van een Indo-europeeschen venduhouder. Dit heerschap dreef handel in allerlei tweedehands goederen, van af meubels tot blikjes sardientjes en worst toe, en hij was de reddende engel voor alle Engelsche ambtenaren, die van standplaats veranderden, want hij kocht hun ouden rommel, die 't verhuizen niet waard was, op, of nam het in commissie in zijn bazaar, waar hij nog verwonderlijke prijzen wist te maken voor waardelooze lampen, versleten uurwerken, oude kleeren, gebarsten aardewerk en lekkend keukengereedschap.

De dames van Pragpur deden al haar best om den jongen Vereker van zijn verloving af te brengen, door hem te vertellen, dat het meisje, ofschoon zij er werkelijk allerliefst uitzag, van geboorte "zoo zwart was als zijn schoenen", en natuurlijk geheel onopgevoed; doch die welmeenende huismoeders praatten en redeneerden tevergeefs. Zonder uitwerking bleven ook de plagerijen zijner vrienden over zijn halfbloed "vlam", en eveneens hunne ernstige waarschuwingen: om niet zoo'n domme streek te doen. Het lag in zijn natuur, dat juist tegenwerking en pogingen tot overreding hem nog meer aanzetten tot het volgen zijner eigen plannen en tot het toonen, dat hij den moed had naar zijne overtuiging te handelen.

"Ik geloof", zeide hij tot de vrouw van zijn chef, toen deze hem haar spijt en ergenis te kennen gaf, "dat u beter over mij zoudt denken, als ik nu zelfs nog van het meisje afzag en haar hart brak".

"In dat geval zou ik geen eerbied meer voor mij zelven kunnen hebben; nu verlies ik alleen de achting van mijne zoogenaamde vrienden, door niets laakbaarders te doen, dan naar mijn eigen zin te trouwen, zonder iemand anders kwaad te doen."

Paul Vereker was zijn eigen meester, dit hield hij zich zelf en ieder ander, die zich met hem bemoeide, altijd voor. Zijne ouders waren gestorven en zijne eenige zuster, die tien jaren ouder was dan hij, nu getrouwd en onafhankelijk; hij had geen naaste betrekkingen, die bij de zaak betrokken waren. Daarom trotseerde hij de openbare meening in Pragpur, bepaalde den dag van zijn huwelijk, en reed met zijn bruid door de plaats rond; werd zelfs gedurende de muziek-uitvoeringen gezien met de geheele familie Jahans in hetzelfde rijtuig gezeten. Toen gaven al zijne welmeenende raadgevers hem op en lieten hem verder aan zijn lot over.

In den beginne was hij heel gelukkig met de vrouw zijner keuze, maar al spoedig kwam het oogenblik, waarop hij begon in te zien, dat hij zich door zijn huwelijk zoowel wat zijn ambtelijke loopbaan, als wat zijn maatschappelijk verkeer betrof, nadeel had berokkend. Een ambtenaar met een "onmogelijke" echtgenoote, kon niet in aanmerking komen voor verhuizing naar plaatsen, waar zoowel maatschappelijke als ambtelijke plichten te vervullen vielen en waar hetzij een "op-en-top" waardige gastvrouw noodig is, of in het geheel geene. Zoo zag hij menigeen zijner tijdgenooten bevorderd of tot een secretaris-ambt verkozen, terwijl hij op zijn oude standplaats Pragpur bleef, waar iedereen de afkomst van zijn vrouw kende, waar hare familieleden hem telkens onvermijdelijk herinnerden aan zijn misslag en waar hij genoodzaakt was zich bijna uitsluitend tevreden te stellen met het gezelschap van Una en hare betrekkingen.

Daarentegen was mevrouw Vereker altijd bizonder met zichzelve ingenomen geweest; met recht in haar eigen kring als een schoonheid geroemd, hadden alle ongetrouwde halfbloed klerkjes en mindere ambtenaren der Gouverments-bureaux steeds aan hare voeten gelegen. Zij bezat een album, haar trots, waarin hare aanbidders in sentimenteele rijmpjes hunne gevoelens voor haar hadden vereeuwigd. Zij was goed thuis in de bloementaal en hield er een aanteekenboek op na, waarin zij uittreksels schreef van allerlei romannetjes. Zij was een bekoorlijk, hersenloos schepseltje; doch die herszenloosheid ontdekte Paul Vereker eerst toen het te laat was. Nu kwamen hem echter zijne natuurlijke karaktertrekken te stade. Hij wilde door woorden noch daden erkennen, ter nauwernood aan zichzelven, dat hij een misslag had begaan. Una was de vrouw zijner keuze; niets ter wereld zou hem doen bekennen, dat zijn oordeel gefaald had; de omstandigheden zouden hem niet de baas worden. Daarom bleef hij met Una voortleven, alsof hij volkomen tevreden was en toonde nimmer zijn inwendige ergenis. —

Maar met Una was het anders gesteld. Zij was eerlijk verliefd geweest op den jongen ambtenaar; maar grooter dan haar liefde, was haar eerzucht.

Toen hij haar gevraagd had, scheen 't haar toe, dat haar stoutste droomen vervuld zouden worden door dit schitterende huwelijk. Hij was wel niet zoo mooi als de keurige jonge officiertjes, die op het militairen-bal met haar dansten of haar gedurende de muziek-uitvoeringen toelonkten, maar hij was een Indisch-ambtenaar en zou eens resident, misschien wel luitenant-gouverneur, worden! Zij zou in een mooi rijtuig rondtoeren, en alles hebben wat zij, in haar bekrompen geest, onder geluk verstond.

Daarom werd Una na haar huwelijk erg "uit te hoogte", veronachtzaamde haar vroegere vrienden, en ging slechts met hare naaste betrekkingen om — doch hierin kwam haar man tusschenbeide. Het feit, dat zij door haar huwelijk in een anderen stand was gekomen, moest geen reden zijn om haar eigen bloedverwanten onheusch te behandelen; Vereker wist aan de Jahans, de Passanah's de Souza's en alle andere familieleden zijner vrouw te kennen te geven, dat zij in zijn huis altijd welkom zouden zijn — en dit lieten zij zich geen tweemaal zeggen.

Met betrekking tot de "dubbele zessen" der plaats ondervond Una bittere teleurstelling; enkele der dames waren haar beleefdheidshalve een bezoek komen brengen, en zij had "in de puntjes" de bezoeken teruggebracht, maar hiermede was alles geëindigd. Eenige ondergeschikte ambtenaren waren ook voor de grap gekomen en hadden later den draak gestoken met haar eigenaardig accent en haar belachlijk vertoon van deftigheid. Niemand kwam voor den tweeden keer en toen eindelijk Una haar toestand inzag, kende hare verontwaardiging over haar mans gelatenheid in dezen stand van zaken geen grenzen.

Tevergeefs trachtte hij haar te overtuigen, dat de zoo begeerde omgang haar niets waard moest zijn, nu 't bleek, dat die menschen toch niets om haar gaven. Una was voor dergelijke redeneeringen niet vatbaar. Waarom had zij dan zoo'n prachtig Engelsch tapijt uitgekozen vol gele rozen; en zulke schitterend fraaie spiegels en zwarte tafels met verguld, als er toch niemand bij haar kwam? Welk genot was er voor haar in gelegen, om een aanstaande luitenant-Gouverneurs vrouw te zijn, als geen andere bezoekers kwamen om haar in hare grootheid te eeren, dan hare eigen bloedverwanten, wier bewondering zij erg vervelend begon te vinden? Una schreide hierover heel wat verbolgen tranen en vroeg eindelijk aan Paul, om maar met haar naar Engeland te gaan, waar niemand wist, dat haar vader slechts een vendu- en bazaar-houder was.

Zij barstte in een heftig snikken uit, toen hij haar uitlegde, dat hij nog geen recht had op verlof en toch in geen geval van plan was om naar zijn land terug te keeren. In waarheid zag hij er tegen op Una eens aan zijn zuster, Lady Jardine, te moeten voorstellen. Hij had bij de aankondiging zijner verloving alleen den naam van zijn meisje genoemd en er bij vermeld, dat zij heel mooi was; en Lady Jardine, die gewoon was aan de geslotenheid van haar broeder en hoegenaamd geen onaangenaamheden zou ondervinden van zijn huwelijk, had hare huwelijksgeschenken gezonden en allerhartelijkste brieven vol gelukwenschen geschreven, in de heilige overtuiging, dat Paul eene goede partij had gedaan!

Zoo gingen de jaren voorbij, terwijl Una zich moest tevreden stellen met het gezelschap harer oude vrienden en aanbidders, en Paul hoe langer hoe onverschilliger en teruggetrokkener werd, totdat de dood hem opeischte, een einde makende aan zijn mislukt leven, en Una achter bleef, als een vadsige, dikke weduwe met een zoontje van vijf jaar, die veel van zijn vaders koppig karakter had overgeërfd bij de eigenaardigheden, afkomstig uit het Inlandsche bloed zijner moeder.

Wordt vervolgd.

dat, nu opeens in het groot moet worden begonnen, eerst later het onpraktische van genomen maatregelen zal blijken.

En om het m. i. zeer juiste van de bewering, haal ik hier iets aan uit een opstel van den Redacteur van de Locomotief, die o. m. zegt, dat »het gevaar van hulp zonder voldoende voorbereiding niet half zoo groot is, als dat der verschuiving van alle hulp tot tijd en wijle de cijfers en feiten ten slotte wellicht onweersprekelijk zullen hebben aangetoond, dat men den rechten tijd tot hulp heeft laten verstrijken«. Bij het aanleggen van groepverzamelingen, het organiseeren, zoowel in als buiten Indië, van groeptentoonstellingen sluit zich nog aan: het houden, eens, of 2 × per jaar, bij bijzondere gelegenheden, van gewestelijke markten of »pasar's malem«, die, gelijk bekend, hier en daar reeds eenig nut hebben gesticht (1).

Het door die maatregel vergrooten van het afzetgebied in eigen kring, zou den hoofden van gewestelijk bestuur in ernstige overweging gegeven kunnen worden.

Dat de spoortarieven voor de verschillende zendingen ten behoeve van dergelijke openbare markten geëlimineerd of gereduceerd moeten worden, behoeft zeker geen nader betoog, waar iedereen weet, dat zulks zonder twijfel het inzenden van voorwerpen in de hand zou werken.

Deze jaarmarkten te regelen, aanwijzigen te geven voor het richtig exposeeren en uitstallen enz., dat alles zou mede een taak kunnen worden van het Departement van O. E. N.

Bij de beantwoording van de vraag nu, hoe het beschikbaar gestelde bedrag in algemeenen zin moet worden verdeeld, houde men vooral in het oog, dat het wenschelijk zal zijn, om de voorschotten, althans in de 2 of 3 eerste jaren van de — laat ik zeggen — officieele nijverheidsbevordering, te doen verstrekken aan de meest bekwamen der werklieden.

Dezen treden dan op als toekang's in werkplaatsen, waar zij de minder bekwamen om zich heen moeten vereenigen, niet met het doel om dezen niet zelfstandig te doen arbeiden maar enkel en alleen, om hen van de nieuwe verbeterde, toegepaste technieken op de hoogte te brengen, opdat zij, later bekwaam genoeg geworden, zelf voorschot kunnen ontvangen tot oprichting van een eigen atelier. Men schept hiermee tevens een praktische Inlandsche industrie- of vakschool. (2).

. . . .

Dat nu reeds bij de nijveren zoo'n streven wordt waargenomen tot zich coöpereeren tot één vereeniging, dat ook nog niet alle energie in den Inlandschen arbeider gedoofd is, blijkt bv. hieruit, dat de Soerabajasche koperwerkers mijn voorstel, om alles samen te brengen in één en dezelfde werkplaats met dankbaarheid aannamen, terwijl zij mij meer dan eens gesproken hebben over het door hen gezamenlijk huren van een gebouw, dat als permanent expositielokaal benut kan worden.

Ook door vele Inlandsche ambtenaren wordt een dergelijke werkwijze in overweging gegeven.

Met het ter beschikking stellen van machines, werktuigen enz. worde op dezelfde wijze gehandeld.

Ik behoef hier niet nader te betoogen, dat de coöperatieve geest al van ouds in de Javaansche nijveren schijnt gezeten te hebben, dat er steeds een streven in hen is om samen in één huis, in één kampong hun bedrijf uit te oefenen, en ik wijs alleen maar op de voorbeelden, die zich bij massa's voordoen in de hoofdstad Soerabaja: kampong Ampel, vroeger »de" kampong van songketweverijen, Dapoean, de buurt der stoelmatvlechters, Boeboetan, sinds jaren bekend om de hoorn- en beenwerkers, die er wonen, Kemajoran om de plangikleurders. Waar de nijverheid op eenigszins grootere schaal beoefend wordt, ziet men dus vaak gebeuren, dat de arbeiders zich vereenigen tot heele kampongs of dessa's.

Die oude neigingen nu dus weer in hen aan te moedigen, kan mijns inziens tot het goede leiden.«

Deze nota van den heer Jasper, welke in de vergadering van 9 April 1904 te Soerabaja werd voorgelezen, lokte bij enkele zijner collega's de opmerking uit, dat hun dienstwerk een uitgebreide zorg voor de Inlandsche nijverheid onmogelijk maakt, waarop de Directeur van O., E. en N. o. i. zoo terecht zeide: «dat deze arbeid voor de ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur een bij uitstek sympathieke moet zijn. Vroeger bemoeide niemand zich met de Inlandsche nijverheid en er bestond toen misschien ook minder aanleiding toe. Langzamerhand is evenwel een andere toestand ontstaan. De dwangcultures zijn op kleine uitzonderingen na afgeschaft; hierdoor hebben de Inlanders meer tijd beschikbaar gekregen, die zij niet meer geheel aan de landbouw behoeven te besteden. Daarbij is de bevolking sterk vermeerderd, een tweede reden, om uit te zien naar een ander middel van bestaan bij den landbouw. Thans stelt de Regeering een flink bedrag beschikbaar om de nijverheid op te beuren; er kan nu allerwege bedrijvigheid ontstaan, en het moet een aangename taak zijn voor hen, die daartoe de gelegenheid hebben, hierbij de leidende hand te zijn ....»

Dat de ambtenaren en ook de andere helpers bij deze taak nog wel eens voorlichting van deskundigen noodig zullen hebben, spreekt van zelf. Mogen de bovenstaande aanhalingen, die zeker duidelijk genoeg spreken voor onze meening: dat het talentvolle driemanschap, — Rouffaer, Loebèr en Jasper —, in gemeenschappelijke samenwerking met Europeaan en Inlander, véél ten goede zal kunnen uitrichten, bij menigeen den lust opwekken tot het lezen, bestudeeren en *behartigen* van het door hen geschrevene in zijn geheel, opdat meer en meer belangstellenden hier en in Indië medehelpen tot bereiking van het door «Oost en West», en speciaal door «Boeatan», voorgestane doel:

Bevordering der Ned.-Indische nijverheid in allen deele.

N. v. Z.

(1) De markten van nijverheidsprodukten, geregeld gehouden in Djocdja en Pekalongan zijn van algemeene bekendheid.

(2) Men zou deze benaming in verband met het door mij beoogde doel eenigszins onjuist kunnen noemen. Beter ware het misschien om te spreken van een inrichting tot praktische vorming van speciale werklieden. Kortheidshalve echter zullen hierna steeds de woorden: industrie- of vakschool gebezigd worden.

Week-Overzicht.

Uit de pers De begrooting en de troonrede. Fantastisch bewijsmateriaal *Nieuwe Cour.* van 26 dezer. — De Millioenenrede. — Amokpartij voor de Societeit te Kota-Radja (Avondpost).

De *Nieuwe Rott.* haalt, bij hare bespreking van de indische begrooting, na kennis te hebben genomen van de maatregelen, strekkende om het economische peil der kolonie te verhoogen, de woorden van den minister aan, de hoop uitsprekende, dat, de geleidelijke uitvoering dier maatregelen, gepaard met een zuinig beheer, met herstelling van de inlandsche bevolking, in een deel van Indië, van den tegenspoed, die haar in de laatste jaren trof en met het nemen van voorzieningen, die haar economische ontwikkeling kunnen bevorderen, tot het zoo noodzakelijke vaste en bestendige evenwicht tusschen de ontvangsten en uitgaven leiden zal.

Het blad merkt naar aanleiding hiervan het volgende op:

„Wij willen geen woord zeggen om dit optimisme aan het wankelen te brengen. Reeds sedert jaren hebben de opvolgende ministers van koloniën hun best gedaan, door het opsporen van nieuwe bronnen van inkomsten en door het verbeteren der bestaande, het perspectief onzer Indische financiën ruimer en helderder te maken, maar de wisselvallige inkomsten uit producten en de ongunstige economische omstandigheden, gepaard aan de dringend om voorziening roepende behoeften, maken niettemin het koloniaal financieel beleid tot een leven bij den dag. Wèl heeft een minister onder deze omstandigheden noodig optimist te zijn en wij willen alleen de hoop uitspreken, dat zijne blijmoedige verwachting niet beschaamd zal worden."

De bespreking van eenige posten op de begrooting schenkt 't blad de gelegenheid te wijzen op het „gebazel" over nederlandsch imperialisme, terwijl het, naar aanleiding van het uitgesproken voornemen, om de bevordering van het inlandsch onderwijs te zoeken, vooral in het particulier initiatief, door zendings- en katholieke scholen, zich afvraagt of de controleurs, aan wie, in stede van aan schoolcommissiën, het toezicht op deze scholen zal worden opgedragen, steeds voor het geval zulks noodig mocht blijken, sterk genoeg zullen staan tegenover het geestelijk hoofd van zulk eene school.

Het *Algemeen Handelsbl.* geeft als zijn algemeenen indruk over de begrooting het volgende:

„Onder de gegeven omstandigheden heeft de minister zich zoo goed mogelijk van zijn administratieve taak gekweten. Dat wij de mededeeling, dat sommige buitenbezittingen, in de eerste plaats West-Sumatra, meer in de algemeene en bestuurskosten zullen bijdragen, en men zint op maatregelen om 's lands inkomsten uit mijnbouw te vermeerderen, met genoegen lazen, behoeft voor onze lezers geen betoog meer."

Het blad grijpt, volgens zijn nummer van den 22en dezer, naar aanleiding van een ontvangen tegenschrift, de gelegenheid aan om nog eens zijn standpunt, in zake Sumatra's Westkust, bij voorbaat in West-Sumatra omgedoopt, te handhaven.

Over hetgeen in de Troonrede in zake de koloniën werd opgemerkt, lieten de, na te noemen bladen zich als volgt uit:

De *Nieuwe Rott.* schreef:

»Wij mogen verwachten, dat het dit jaar anders zal zijn en dat, naast de politieke kwesties, ook de financiën de vereischte belangstelling zullen wekken; niet alleen die van het moederland, maar ook die van Indië, welke met die van het moederland in zoo nauw verband staan, en waarvan in de Troonrede gezegd wordt, dat zij nevens groote behoedzaamheid bij het doen van uitgaven ook verruiming van inkomsten eischen.

Naast deze uiting over de financiën van Indië bevat de Troonrede de erkenning, dat, hoewel de bevolking op Java, dank zij de betere gesteldheid van haar hoofdbedrijf, in iets minder gedrukten toestand verkeert, maatregelen ter verhooging van haar economische kracht desniettemin noodzakelijk blijven. Gelijk men weet, zijn dezer dagen door de regeering reeds voorstellen aanhangig gemaakt om de eerste stappen in die richting te doen.

Van Indië gewagende laat de Troonrede niet na te vermelden, dat de toestand op Noord-Sumatra steeds vooruitgaat. En zij geeft tevens te kennen, dat een krachtiger optreden in de Gajoe- en Alaslanden, als in den laatsten tijd plaats had, niet kon uitblijven; een meening, die ook de onze is, al wordt het door ons, evenzeer als door de regeering, betreurd, dat ook vrouwen en kinderen daarbij als slachtoffers vielen, al was dit ook niet te voorkomen.«

Het *Alg. Hbl.*, de opmerking makende, dat de Troonrede niet veel meer dan algemeene opmerkingen bevat, schreef:

»Met instemming zal men zeker de verwijzing lezen naar de betreurenswaardige, doch onvermijdelijke offers van ongewapenden, die bij den tocht in de Gajoe- en Alaslanden zijn gevallen. Met eenige bevreemding echter zal men in de zinsneden elke vermelding missen van de hulde, welke aan generaal van Heutsz en het indisch leger is gebracht.«

Ook het *Nieuws v/d Dag* noemt de mededeeling omtrent het vallen van ongewapenden in Noord-Sumatra sympathiek.

Het *Vaderland*, dat in het ontbreken der belofte van krachtigen moederlandschen steun een ontmoedigend begin ziet van van Heutsz landvoogdij, valt er over, dat over de West geheel gezwegen werd.

Ook het *Dagblad* is zulks opgevallen en merkt naar aanleiding daarvan het volgende op:

»Twee zinsneden worden aan Oost-Indië gewijd. Waarom geen enkel woord omtrent West-Indië? Is de toestand van Suriname en Curaçao van zulk een schitterenden aard, dat de regeering het overbodig kan achten zelfs maar een woord van die koloniën melding te maken?

Wij gelooven het niet en vooral niet wat Curaçao betreft.

Waar blijven de maatregelen om die kolonie voor werkelijke »inzinking« te behoeden? Had de tegenwoordigheid van den gouverneur van Curaçao in onze residentie niet kunnen leiden tot het bespreken van maatregelen, welke aan de Staten-Generaal konden worden aangekondigd? Waar blijft de zoo urgente mijnwet voor Curaçao?

Ziedaar eenige vragen, waarop misschien bij de adresdebatten wel eenig antwoord zal volgen.«

De *Arnhemsche* zou gaarne uit de Troonrede vernomen hebben, door welke maatregelen de regeering zich voorstelt Oost-Indië verruiming van inkomsten te verkrijgen.

Dat was wel wat veel verlangd en bovendien had de M. v. T. op de indische begrooting op die vraag reeds uitsluitsel gegeven.

Kennisneming van dit stuk, zou ook der *Residentiebode* aanleiding hebben kunnen geven hare opmerkingen te wijzigen, waar zij de aangekondigde aanvulling der middelen in Nederland besprekende, hieraan de vraag vastknoopte:

»En zou de verkregen »aanvulling van middelen« tevens moeten dienst doen om de verruiming van inkomsten voor onze Oost in de hand te werken? Het debat, ten vorigen jare over eereschuld en nog wat in onze Tweede Kamer gevoerd, geeft het recht zulks in twijfel te trekken. Maar de millioenenrede zal over een en ander waarschijnlijk meer licht verspreiden.«

De gloeiende spijker was reeds door het indisch millioenen-schrift vertoond.

De *Standaard* was natuurlijk uitermate in z'n nopjes over deze rede. Voor ons van belang waren in dat blad de volgende opmerkingen:

»Over de koloniale zaken kunnen wij hier zwijgen, omdat er in dit opzicht, tot dusverre althans, geen partijoppositie is waar te nemen tegen het beleid van dit ministerie. Intusschen mag er toch wel aan herinnerd worden, dat met de decentralisatie een begin van uitvoering is gemaakt, en dat de regeering zich gehouden heeft aan het beginsel, in de Troonrede van den 17en September 1901 uitgesproken, geheel het regeeringsbeleid te doordringen van het besef, dat Nederland tegenover de bevolking in den indischen archipel een zedelijke roeping heeft te vervullen.«

Afgescheiden nog van de vraag, of de uiting van dit beginsel zoo sterk op den voorgrond treedt, als het blad wil doen gelooven, is o. i. de opmerking niet misplaatst, dat het hoofdorgaan der regeeringsgezinde pers zich over het geheel weinig van de roeping schijnt aan te trekken, welke in de eerste plaats eischt verspreiding der kennis van de koloniën onder het nederlandsche volk. Onbekend maakt onbemind, dat moest ook de *Standaard* weten.

Het *Volk* bevat voor de Troonrede den volgenden passus:

»En Atjeh, nu voortgezet in de Gajoe- en Alaslanden. Een traan op het graf der vermoorde vrouwen en kinderen: dat was niet te voorkomen, zei de Koningin. Maar was die nieuwe uitbreiding van den oorlog zelven, die opening van een nieuw dertigjarig tijdvak van veroveringsoorlogen op Sumatra, was die niet te voorkomen? En als daarna wordt geklaagd over de Indische financiën, is daar dan geen verband met dien oorlog, en met de tabaksdividenden, die hun veiligheid laten betalen door den Javaan?"

De *Nieuwe* merkt het volgende op:

Verruiming van inkomsten voor Indië wordt door den stand der koloniale financiën insgelijks noodzakelijk genoemd. Vermoedelijk wordt hiermede niet alleen gezinspeeld op de herziening van het tarief van invoerrechten en van het patentrecht, waaromtrent de Minister van Koloniën reeds ten vorigen jare met de Indische regeering in overleg is getreden, maar tevens op verhooging van de productiviteit der Indische bronnen van welvaart, ook door werkelijken steun van het moederland. Ook daarvan kan »verruiming van inkomsten" voor Indië het gevolg zijn, zij het dan ook nog niet in het heden aangebroken zittingjaar.

Fantastisch bewijsmateriaal noemt de *Nieuwe Cour.* het wanneer de heer van Heutsz in zijne, in Moederland en Koloniën gehouden voordracht voor het bewijs der redenen, die z. i. hebben geleid tot het opstootje te Sidhoardjo, zich beroept op het artikel van W a n g s o in het *N. v. d. D. v. N. I.*, hetwelk de *Nieuwe* een volkomen gefantaseerd verhaal acht. Het blad merkt ten slotte op:

»Het gehoor van den heer van Heutsz in de zaal van Moederland en Koloniën bestond voor het meerendeel uit deskundigen, die geglimlacht hebben, toen de spreker de de mooie oratie van den Kjaï voordroeg, wel wetend, dat van de vergadering der eedgenooten in de dessa Soementara geen notulen zijn gemaakt. Maar nu de lezing gedrukt is en in handen van velen kan komen, is het niet ongewenscht den niet met Indische zaken bekenden lezer op het een en ander opmerkzaam te maken.«

Wij hebben dit aangehaald omdat wij in ons weekoverzicht onpartijdig ieders meening weergeven.

In verband hiermede namen we uit de jongste Indische Penkras het volgende op:

»Er zijn heel wat hazen hier onder de Europeanen in Indië, menschen die voor een *Hadji* sidderen en steeds maar weer terugkomen op 't dwaze chapiter: de *prang sabil* of »heilige oorlog!« We komen daar van zelf later bij 't spreken van 't opstootje in den Oosthoek op terug, doch 'k wil nu wel al reeds verzekeren, dat al die sensatietelegrammen en corresponnentie's in de Indische dagbladpers meestal de treurige uiting zijn van een verontrust geweten en gebrek aan mannenmoed.

Van een »wijdvertakte samenzwering over Java« is geen sprake, wel van een troepje blanke »ondernemers«, die zoolang de bruine arbeiders lijdzaam waren, o zoo'n toon aansloegen en o zoo'n misbruik van die domme groote kinderen maakten, om bij 't eerste gebrul van den lang getergden tijger te verbleken van schrik.«

Aan de jl. Donderdag gehouden millioenenrede van den minister van financiën ontleenen wij het volgende:

»Ten vorigen jare kwam, zooals der Kamer bekend is, op het Xde hoofdstuk een post voor van f 2.188.800 tot het verleenen van renteloze voorschotten, strekkende voor werken die òf niet òf eerst in eene verwijderde toekomst van hunnen goeden invloed op de Indische financiën zullen doen blijken. Dit voorschot komt op de ontwerp-begrooting voor 1905 niet meer voor, terwijl tevens f 1.000.000 minder is uitgetrokken voor den spoorweg van Parimaribo in de richting van het Lawagebied.

Belangrijk is de stijging van het VIIde hoofdstuk A (Nationale Schuld). De kasbehoeften van Nederlandsch-Indië nemen voortdurend in omvang toe, zoodat het onvermijdelijk voorkomt, den post voor de renten der vlottende schuld f 1.100.000 hooger te stellen dan ten vorigen jare. Tot dusver werden onder dezen post alleen geraamd de kosten van schatkistpapier dat ten behoeve van Nederland noodig werd geoordeeld, terwijl voor de behoeften der Indische kas gerekend werd op de gelegenheid tot overschrijving uit de vrijvallende renten van de waarborgkapitalen voor de muntbiljetten. Vermits echter deze kapitalen, ingevolge art. 5 der wet van 31 Dec. 1903, Staatsblad no. 336, tot intrekking dier biljetten, met 1 October 1904 op het hoofd »Geamortiseerde Schuld« worden overgeschreven, en mitsdien de beschikking over de renten daarvan vervalt moet er voor gezorgd worden, dat 't art. betreffende de kosten der vlottende schuld toereikend zij voor de behoeften zoo van de Nederlandsche als van de Indische kas. Daar staat echter tegenover, dat ten gevolge van de evengenoemde amortisatie der waarborgkapitalen voor de muntbiljetten de rente der gevestigde schuld f 450.000 lager kon worden gesteld dan voor 1904.«

Voorts kreeg men een verwijzing te hooren naar de betrekkelijke memorie van toelichting van den minister van koloniën, waarin mededeeling wordt gedaan van het »aanzienlijk« offer, waartoe de nederlandsche schatkist in staat wordt geacht te zijn.

Aan de toelichting van den minister van marine op hoofdstuk VI der staatsbegrooting ontleenen wij het volgende:

Wat het werkplan betreft, waarin de geleidelijke aanbouw van het nog voor de defensie benoodigde materieel, met de verdeeling der daaraan verbonden uitgaven over eenige jaren, zal worden geregeld, de minister zal dit plan doen opmaken, zoodra, na kennisneming en overweging van het rapport der commissie en na gehouden overleg met den minister van Oorlog, de door hem noodig geoordeelde sterkte van dit deel onzer zeemacht is vastgesteld. Uit den aard der zaak zal daarin ook moeten worden opgenomen de aanbouw van het materieel, dat nog voor de verdediging onzer Oost-Indische bezittingen noodig is.

Een wijziging der voor deze scheepsmacht thans vastgestelde organisatie zal, in verband met de denkbeelden daarover reeds door den minister bij de behandeling der vorige begrootingen verkondigd, daaraan moeten voorafgaan waartoe hij het noodige overleg met den minister van Koloniën reeds geopend heeft.«

In den loop dezer week ontving de *N. R. C.* het bericht van eene amokpartij voor de Societeit te Koeta-Radja.

De *Avondpost* teekende hieromtrent in haar nummer van den 26en dezer o. a. het volgende aan:

»Is de onderstelling juist, dat het amok door Gajoes bedreven is, dan geeft dit feit op zichzelf echter een ernstiger karakter aan het gebeurde, zooals ik in den aanvang reeds even aanstipte. Die Gajoes toch hebben dan een langen tocht gemaakt om dat waagstuk te volbrengen; op dien tocht van landschap tot landschap, van kampoeng tot kampoeng hebben zij inlichtingen moeten vragen, hulp noodig gehad, zullen zij het duiveltje wel niet op hun hart hebben laten smoren, maar nu en dan, of hier en daar lucht gegeven hebben aan hunne gevoelens en voornemens, zullen zij ten slotte ook wel helpers noodig hebben gehad, en daarvan is niets uitgelekt, niets bekend geworden aan ons bestuur. Als het juist is, dat Gajoes de schuldigen zijn, dan geeft dit meer te denken, dan het amok zelf, dan ligt in de mogelijkheid van de uitvoering m.i. de voornaamste beteekenis van dit betreurenswaardige feit, dat ons zoo diep treft door de gedachte aan de beklagenswaardige slachtoffers."

Het blad ziet in dezen overval 'n waarschuwing om toch voorzichtig te zijn, en niet tegelijkertijd alle personen van Atjeh weg te nemen, die, naast den afgetreden gouverneur zelf, in de uitvoering van de van Heutsz-politiek een rol hebben gespeeld.

Oost-Indische berichten.

Atjeh. Toekoe Sabé Silang onderwierp zich den 22en Augustus te Lhosemawé.

Begroeting van Van Heutsz. De gouverneur-Generaal heeft zijn adjudant, den luitenant ter zee Diemer Kool opgedragen zich den 15en September naar Sabang in te schepen, om namens hem generaal Van Heutsz te verwelkomen.

Geen vreemden bij de Schutterij. Van welingelichte zijde wordt vernomen dat de regeering het voornemen heeft de vreemdelingen niet meer bij de schutterij in te lijven, wegens de voortdurende klachten, die daarover worden geuit en uit overweging dat in tijd van nood het land op hen geen staat kan maken.

Samenzwering op Sabang. Op Sabang is een samenzwering ontdekt onder de chineesche koelies, ten doel hebbende om op den 27en Augustus alle Europeanen op het eiland te vermoorden. De belhamels zijn gearresteerd.

Overvalling te Kota Radja. In de afgeloopen week werd uit Batavia aan de *N. R, Ct*, geseind dat den 21en dezer door onbekende Atjehers, vermoedelijk Gajoes, vóór de Atjeh-club te Kota-Radja amok is gemaakt.

Vermoord werden de kwartiermeester van Mourik en de stafiamboer van het 3e bataljon; zwaar gewond werd de echtgenoote van doctor van Dorsten; licht gewond docter van Dorsten en de heeren Kugelman en Snippenburg en elf inlanders en chineezen. Van de onbekend gebleven amokmakers zijn twee gedood; de anderen ontkwamen in de paniek.

Het garnizoen kwam onder de wapenen.

Djambi. Uit Palembang werd 23 Augustus aan de *Javabode* geseind dat de pangeran Raden Mamoet in onderwerping kwam. Na te vergeefs de hulp van den commandant van het bivak te hebben ingeroepen voor het tegengaan van wanordelijkheden door europeesche fuseliers op den pasar te Moeara Tebo en zelf met moord te zijn bedreigd, loste de controleur A. A. Burgdorffer een revolverschot op een drietal europeesche fuseliers, die zijn woning binnendrongen. waardoor een hunner levensgevaarlijk werd gewond, deze is later ook overleden.

Hongersnood. Volgens het *Bat Nbl.* staat in Semarang hongersnood voor de deur. De 17474 bouws gewas in Mei als vernield opgegeven blijkens den stand der voedingsmiddelen over Juni, zijn aangegroeid tot 21738 bouws. En terwijl het in Mei nog heette dat voor de toekomst geen bezorgdheid bestaat, althans wanneer de regens ophouden (anders werd gevreesd voor eene herhaling van de ramp in 1900, zij 't ook op kleiner schaal, dank zij de dessa-loemboengs) wordt over Juni gemeld dat reeds groote bezorgdheid bestaat voor de naaste toekomst.

De voorwaarde om die groote bezorgdheid weg te nemen, is weder dat de regens zullen ophouden.

In *één* maand tijd is de toestand dus veranderd tot bij het ergste. Achteraf blijkt dus dat het semarangsche bestuur in Mei bedoeld heeft te zeggen: voor de toekomst bestaat bezorgdheid, indien de regens niet ophouden; in Juni veroorzaakten zij reeds groote bezorgdheid.

Sedert Juni zijn de regens in Semarang niet opgehouden en waar in één maand tijds, Mei—Juni, diezelfde regens reeds voeren van geen bezorgdheid tot groote bezorgdheid, kan men gemakkelijk nagaan wat er anderhalve maand later is bijgekomen.

Het blad heeft verder reden om aan te nemen dat de beteekenis der loemboengs is *overschat*, gelijk de ernst van den toestand, die zich in Mei reeds dreigend liet aanzien, werd *onderschat*.

In Semarang staat derhalve weder hongersnood voor de deur.

Behalve in Semarang dreigt nog schaarschte of hongersnood in eenige dessa's van het district Rangkasdangklok (Krawang) en in de afdeelingen Poerworedjo en Wonosobo. Hier windt men er echter geen doekjes om en mag verwacht worden dat tijdig ingegrepen zal worden.

Wat overigens den algemeenen toestand betreft, behalve de 21783 bouws, in Semarang mislukt, gingen reeds in Juni verloren in Bantam, Cheribon, Pekalongan, Pemalang, Rembang, Modjokerto, Grissee, Banjoewangi, Tjilatjap, Wonosobo en Kedirie, te zamen 23780½ bouws en wanneer de helft nog terecht mag komen, dan blijven er nog ruim 19000 bouws af te schrijven. Te zamen met Semarang ruim 40.000 bouws rijstgewas, ter waarde van eenige millioenen.

De *Locomotief* noemt vorenstaande opmerkingen eene **ondoordachte beschuldiging**, ingebracht door *het Bat. Nbl.* tegen het gewestelijk bestuur van Semarang.

Westrumite. De directeur van B. O. W. heeft, naar *de Locomotief* meldt, de aandacht van de hoofden van gewestelijk bestuur gevestigd op het tegenwoordig in Europa in gebruik zijnde middel om wegen stofvrij te maken, bekend onder den naam van *Westrumite* en hun tevens medegedeeld dat, mochten zij daarmede op de wegen in hun gewest proeven wenschen te doen, de aanvragen om westrumite door het departement tegemoet gezien worden.

Steenkolen ter Oostkust. In voorbereiding is de exploitatie van de steenkolenlagen aan de Batang Serangan. Proeven, met de daar gevonden kolen genomen, hebben, blijkens *de Deli Ct.*, goede resultaten gegeven.

Een verder onderzoek van het kolenveld is echter noodig vóór tot de exploitatie kon worden overgegaan. Ook moet de afvoerkwestie nog worden bestudeerd, alvorens men over de rentabiliteit kan oordeelen.

Dit alles vordert nog geruimen tijd. Er wordt echter aan de zaak gewerkt. Een ander kolenveld, aan de Kwaloe, is dichter bij de exploitatie. De boringen en proefnemingen zijn sinds 1902 aan den gang. Het exploitatieplan omvat het uitdiepen van de Kwaloerivier, om een goeden afvoerweg voor het product te verkrijgen.

Een maatschappij met een kapitaal van 4 millioen is in vorming. Hierover kan echter nog niets definitiefs gezegd worden, zegt het blad.

Alexander Cohen in Indie. Het *N. v. d. D.* bericht de aankomst in Indië van den bekenden heer Cohen uit Parijs, met een bijzondere opdracht van de fransche regeering. Hij is de vertaler van Multatuli's werken.

Verbetering van den veestapel. Men meldt uit Probolinggo aan *het Soer. Hbl.*, dat de suikerfabrikanten in de afdeelingen Probolinggo en Kraksaän circa f 3000 bijeengebracht hebben ter uitvoering van de plannen betreffende de verbetering van den veestapel. Zooals bekend, ligt het in de bedoeling fokstieren te stationeeren.

De gelden zijn aan de hoofden dezer afdeelingen ter hand gesteld.

Door de inlandsche bevolking in het Tenggergeberte is ook ongeveer f 3000 bijeengebracht om hollandsche en madoereesche dekstieren aan te koopen. Dit bedrag is gevonden door den verkoop van de bastaarddekstieren, die tot nu toe in eigendom aan de bevolking toebehoorden. De regent van Pasoeroean heeft zich in dezen veel moeite gegeven.

ADVERTENTIËN.

Zutphen.

Verwijzende naar de mededeeling, voorkomende in **Het Koloniaal Weekblad** van **19 November 1903**, vestigt het bestuur der Afd. ZUTPHEN e. o. van „OOST EN WEST" de aandacht op die plaats, als **bijzonder geschikt voor de opvoeding van kinderen,** zoo jongens als meisjes, die met dat doel naar Europa worden gezonden. Goed en goedkoop onderwijs, geschikte gelegenheid tot opname bij families. Desverlangd toezicht door het Afdeelingsbestuur, waarvan:

Generaal TH. J. A. VAN ZIJLL DE JONG, *Huize Baank* bij Zutphen, *Voorzitter;*

A. WALLAND, *Rozenhoflaan* te Zutphen, *Secretaris*

BIJBLAD van HET KOLONIAAL WEEKBLAD No. 29, Donderdag 29 September 1904.

West-Indische Berichten.

Suriname. De 31e Augustus is te Paramaribo op feestelijke wijze gevierd. Eerst de andientie ten Gouvernementshuize, daarna de gebruikelijke parade, waaraan ook de schut-erij deelnam — de *Surin. Bode*, die soms typisch uit den hoek kan komen, gaf dezen wakkeren — de vele flinken niet te na gesproken — den gemoedelijken raad „den tragen en vadsigen gang na te laten" en meende dat, indien de schutterij-muziek maar wat vroolijker mopjes speelde, dit „een beetje leven aan het lichaam van die schutters (zou) kunnen geven". Na de parade, optocht der marktvrouwen, daarna roeiwedstrijd, een matineé in het Park, des namiddags volksspelen, des avonds bal ten gouvernementshuize, waarop ook de officieren van het, voor Paramaribo liggende duitsche oorlogsschip „Panther" waren genoodigd, een mislukt vuurwerk, kermispret voor de „kleine luyden" en de dag was weêr voorbij.

Een paar dagen te voren was het monument voor wijlen Jhr. Mr. T. A. J. van Asch van Wijck op plechtige wijze onthuld op het plein voor het Gouvernementshuis. Nu Paramaribo zijn eerste gedenkteeken heeft, begint men zich af te vragen of, behalve dezen ook voor Oost-Indië te vroeg ontslapen staatsman, niet nog anderen in aanmerking komen, om aldaar in brons te worden vereeuwigd. In een ingezonden schrijven aan de *Nieuwe Surinaamsche* wordt het denkbeeld aan de hand gedaan, om ook wijlen gouverneur van Sijpensteyn een monument op te richten.

Den 8en dezer werden de leden der Lawa-exploratie-missie van hun uitstapje naar het Mindrinetie-district te Paramaribo teruggverwacht. We zijn erg nieuwsgierig naar wat die heeren zullen hebben meê te deelen. Tot nu toe was daarvan niets tot de surinaamsche bladen doorgedrongen.

Onze West wees, naar aanleiding van het, in de moederlandsche pers opgenomen bericht betreffende het staken der werkzaamheden door de „Mijnbouwmaatschappij Suriname" nog eens ten overvloede op het feit, dat uit de jaarverslagen dier maatschappij viel op te maken, dat de Diakreek, die men hebben moest, zóó grondig geexploreerd was, dat het gemiddeld goudgehalte mathematisch vaststond. De vraag was dus maar of de baggermolen zou voldoen en de plaats zou bereiken, waar de feitelijke exploitatie zou beginnen. Dit laatste nu, schrijft het blad, een vroeger bericht handhavend, wordt beweerd niet het geval te zijn.

Suriname is verbazend ongezond; niet waar, daar zijn we 't dank zij goede voorlichting, al lang over eens? 't Blijkt ook ten duidelijkste weer uit den gezondheidstoestand der arbeiders aan den spoorweg in het kamp ten Zuiden van Republiek, dus al 'n eindje het moordend binnenland in. Onder de 500 arbeiders, die daar al 'n tijdje aan den gang waren, hadden zich toch reeds vier ziektegevallen voorgedaan. Hoe komen de luitjes er anders toe, om ziek te worden, als 't er niet ongezond zou wezen?

De gouverneur van Britsch-Guyana begint nu waarachtig ook z'n neus in den gezondheidstoestand van Suriname te steken, en zou zoo waar onze zoo moeilijk, op kennis van zaken opgebouwde theorie willen omverwerpen, door Demerara aan te sporen 'n voorbeeld aan Suriname te nemen, en wat meer zieltjes te winnen door geboorten en wat minder te verliezen door sterfte.

Maar, alle gekheid op 'n stokje, 't deed ons genoegen, dat *Onze West* en de *Nieuwe Surin.* weer eens de aandacht vestigden op het abnormaal hoog cijfer levenloos-geborenen en der sterfgevallen vooral onder de zuigelingen. In 1901 kwamen zoo ongeveer 7 levenloos geborenen op de 100 geboorten voor, terwijl 11 percent onder het jaar overleden. Aan kwade practijken moet hierbij volgens *O. W.* niet worden gedacht, doch wel o. a. aan onoordeelkundige opvoeding. Evenals dat met de javaansche moeders het geval is, zouden de surinaamsche er 'n handje van hebben, om haar kinderen tot stikkens toe vol te proppen, de rest overlatend aan de goede functionneering van op dubbele taak gestelde slokdarm en verteringsorganen.

Het, aan dit blad door de surinaamsche bladen ontleend bericht, betreffende de proefnemingen met leproline te Rangoen heeft der Commewijne-Hulpvereeniging voor Bethesda aanleiding gegeven zich in correspondentie te stellen met Dr. Rost, te Rangoen, om, zoo hare middelen het toelaten, met diens anti-lepra-middel proeven te doen nemen in Suriname.

„Een woord van lof aan deze kleine, maar wakkere vereeniging, is zeker niet misplaatst", schrijft *Onze West* terecht.

Het denkbeeld, van dit blad uitgegaan, om te Paramaribo een vereeniging tot bescherming van dieren op te richten, blijkt nog al in goede aarde te zijn gevallen. Behalve mondelinge betuigingen van sympathie zonden der redactie reeds meer dan twintig dames en heeren, ten bewijze daarvan, hunne kaartjes toe, zoodat het wel te verwachten is dat de vereeniging er komt.

Dit laatste kan, afgaande op hetgeen de correspondent uit Nickerie van de *Surinamer* aan zijn blad schrijft, niet zóó grifweg getuigd worden van de katoen-cultuur, waarmêe men in dat district proeven wilde nemen.

De oorzaak zou wezen, dat men om katoen te planten òf nieuwe gronden zou moeten ontginnen òf de cacao-plantages rooien, terwijl wanneer men het met rijst probeert, de cacao-boeren het nog eens met hun boompjes zouden kunnen aanzien en onderwijl daartusschen rijst konden planten.

Er is, naar aanleiding van de bewering dat bolletrie-boomen door slecht bleeden (aftappen) afsterven, bij het bestuur een aanvraag ingekomen om die boomen, waarbij dat het geval was, te mogen kappen. Een landmeter is er op uit geweest, om zich van de juistheid dier bewering al of niet te overtuigen.

Curaçao. Ook Willemstad heeft zich den 31en Augustus niet onbetuigd gelaten.

„Buitengewoon geestdriftig werd ditmaal de verjaardag van Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin wederom gevierd", schreef de *Amigoe*. Parade, audientie, volksspelen, bloemen-corso op rijwielen, muziek en vuurwerk wisselden elkaâr af, en alles liep dank zij de politie, die ditmaal een pluim kreeg, in goede orde af.

Tot de feestvreugde zal niet weinig hebben bijgedragen de benoeming van bisschop van Baars, die kort te voren zijn vijf en twintig jarig priesterjubileum vierde, tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, een onderscheiding, die vijftig jaar geleden aan den eersten apostolischen vicaris van Curaçao, M. J. Niewindt, werd toegekend en sedert tot onlangs aan geen zijner opvolgers te beurt viel.

Voorts was natuur, nog al gunstig gestemd. Een flinke regenbui tegen 't eind van Augustus deed het beste voor den aangebroken zaaitijd verwachten, zoodat men met goeden moed de nieuwe maand in kon gaan.

Moederland en Koloniën.

Discussie over de, in het vorig nummer opgenomen, voordracht van den heer P. J. F. van Heutz.

De heer F. Fokkens heeft de rede van den heer van Heutsz met veel belangstelling gevolgd. Wat deze te hooren gaf, was geen opwekkend beeld van den bestaanden toestand. Aan de waarheid kan echter niet getwijfeld worden. Het denkbeeld van eene rijkspolitie lacht ook den heer Fokkens toe.

Volgens den Inleider zijn de ambtenaren, vooral de Inlandsche, niet in alle opzichten voor hun taak even goed onderlegd. Gaarne zoude de heer Fokkens nog meer omstandig van spreker vernemen, op welke wijze hij zich voorstelt, dat beter personeel kan verkregen worden.

De heer D. J. Ruitenbach heeft eveneens de rede van den heer van Heutsz met belangstelling gevolgd. Gaarne zoude hij echter nog naar aanleiding van den door S. ontwikkelde reorganisatie van de politie, aan den heer v. H. de vraag willen stellen, of die heer bij zijne studie over deze quaestie ook kennis heeft genomen van een opstel, voorkomende in het Ind. Mil. Tijdschrift, jaargang 1902, van de hand van den luitenant Boonstra, over hetzelfde onderwerp. Die officier wenscht niet alleen op Java en Madura maar ook op de buitenbezittingen die reorganisatie in te voeren, iets waaraan de heer Ruitenbach de voorkeur geeft, ómdat men in deze niet alleen aan Java en Madura mag denken. De heer Boonstra rekent voor de vorming en aanvulling van het politiekorps niet op Europeanen maar op Ambonneezen. Hoe denkt de heer van Heutsz aan zijne 970 voor den politiedienst geschikte personen te komen? Het leger is nog steeds niet compleet te houden, en even moeilijk zullen meer dan 900 physiek en intellectueel geschikte gepasporteerden en gegageerden te vinden zijn. Daarbij stelt de heer v. H. geen bijzonder schitterende bezoldiging in het vooruitzicht. Een tractement van f 500 voor de zoo zware en verantwoordelijke betrekking van hoofdcommissaris is al zeer gering.

Overigens komen de kosten, door den Inleider op ± 1.5 millioen geraamd, vrij wel overeen met de begrooting van den heer Boonstra, die voor geheel Indië ruim 3 millioen noodig acht.

De heer Ruitenbach acht het noodig nog op een belangrijke zijde der quaestie te wijzen. Door de Indische politie op den voet te brengen van de Nederlandsche maréchausseé, volgens de denkbeelden van den heer Boonstra, verkrijgt men in oorlogstijd de beschikking over een troepenmacht, die, als onderdeel der algemeene reserve van het leger, onschatbare diensten bewijzen kan. De belangen van de veiligheid en van de weerbaarheid gaan hier dus samen, en er bestaan derhalve alle redenen om de Indische politie op militairen leest te schoeien even als de Nederlandsche maréchausseé.

De heer Dr. H. Blink, van den Inleider gehoord hebbende op welke onrustbarende wijze het Pan-Islamisme ook in onze Oost-Indische Koloniën bezig is door te dringen, zou gaarne nog van hem vernemen of zulks nog niet anders dan alleen door politie-maatregelen zou kunnen worden bestrijden.

De heer J. H. J. Sigal vermeent van den geachten spreker verstaan te hebben, dat hij de beweging der Wahhâbieten op gelijke lijn stelt met de verkondiging der leer van den Imâm Aboe Hanifât. De heer Sigal twijfelt aan de juistheid hiervan. Wel wordt de leer van Aboe Hanifat niet zoozeer beoefend, is op Java niet zoo verbreid als die van den Iman M'sjafeï, maar noch in het werk over de beginselen van het Mohamedaansche recht van Mr. L. W. C. van den Berg, noch in de Handleiding tot de kennis van de Mohamedaansche Wet door Dr. Th. W. Juynboll wordt de leer van Aboe Hanifât als verderfelijk voor de Staatsorde voor gesteld.

De Heer H. J. W. van Lawick van Pabst.

Met zeer veel belangstelling heb ik de voordracht gevolgd, maar het spreekt van zelf dat het niet mogelijk is alle beschouwingen, cijfers, feiten en kansen dadelijk te verwerken en te beoordeelen, vooral omdat men wel eens een deel van het voorgedragene niet goed hoort.

Toch hebben mij enkele punten getroffen, die mij niet geheel helder zijn.

Er is gezegd, dat sinds het laatst van 1900 op Java terrorisme heerscht; nu blijkt het . ook uit de koloniale verslagen dat de onveiligheid op Java is toegenomen, maar tusschen terrorisme en toenemende onveiligheid ligt nog zulk een groote afstand, dat men waar men alleen het laatste bewijzen kan, zonder aanvoering van nog andere gegevens van het eerste niet mag spreken.

De verschillende misdrijven en woelingen zouden niet zijn plaatselijke verschijnselen, maar de uiting van een georganiseerd verzet, van eene algemeene samenspanning, waarvan de leiding zou uitgaan van Djokja; als voorbeelden worden aangetoond verschillende gevallen o.a. de samenzwering te Soemedang, de rietbranden te Bezoekie, het oproer te Sidoardjo.

Blijkens het rechterlijk vonnis in de Soemedangsche zaak gewezen, was het godsdienstig tintje aan de beweging gegeven niet anders dan een middel om van de goedgeloovigen geld te krijgen, en meen ik dat de schuldigen zijn veroordeeld wegens oplichting.

Over de rietbranden in Besoekie, heeft de heer van Gennep, assistent-resident van Kraksaän, het land der rietbranden, een artikel geschreven, naar ik meen, in het tijdschrift voor het B.B. waarin hij alle gevallen gedurende 2 jaren opsomt met de redenen, die de daders er toe brachten dat misdrijf te plegen; daaruit blijkt dat in verreweg de meeste gevallen persoonlijke wraakoefening daarvan de drijfveer was en van een samenspanning of georganiseerd verzet geen sprake was.

Naar aanleiding van in de dagbladen voorkomende berichten, dat door het bestuur te Sidoardjo last zou zijn gegeven om te veld staande tweede gewassen vóór zij behoorlijk afgeoogst waren, uit te trekken of te vernielen en dat de bevolking zou zijn gedwongen zich europeesche ploegen aan te schaffen, werd mij in mijne kwaliteit van Hoofdinspecteur der Cultures in het begin van dit jaar opgedragen naar de juistheid van die berichten een onderzoek in te stellen; daarbij bleek mij, dat er ontevredenheid bestond, omdat er werkelijk tweede gewassen vóór zij geheel waren afgeoogst, waren uitgetrokken, omgeploegd en vernield, misschien niet op last van het bestuur, maar toch om gevolg te kunnen geven aan een lastgeving van den Regent, om ± 12.000 bouws sawah's $1\frac{1}{2}$ maand vroeger dan gewoonlijk in bewerking te nemen voor de beplanting met padie en ook omdat van bestuurswege een ongeoorloofde drang op haar was uitgeoefend om ongeveer 600 europeesche ploegen te koopen.

Waar nu spreker een rede aanhaalt van den leider van het oproer, waarin dezelfde grieven worden voorgebracht, komt het mij voor dat ook hier meer moet worden gedacht aan een plaatselijke en zeer begrijpelijke uiting van ontevredenheid over enkele verkeerde bestuursdaden dan aan een georganiseerd algemeen plan van verzet.

Behalve deze drie zijn nog andere gevallen genoemd, maar ik mis in het betoog het bewijs, dat die gevallen niet op zich zelve staan, maar uitingen zijn van eene algemeene beweging, die van uit Djokja zou worden gevoed: zoo iets moet niet alleen gezegd maar ook bewezen worden.

Evenmin vind ik eenig bewijs van de mededeeling dat de toenemende onveiligheid een gevolg is van ontevredenheid van den kleinen man.

De adel zou ontevreden zijn o. a. omdat bij de reorganisatie eenige regentschappen zijn ingetrokken en ook omdat er thans minder plaatsen bij het bestuur zijn dan vroeger. Wat het eerste betreft, de bedoelde intrekking zou in werkelijkheid ontevredenheid kunnen wekken bij den hoogen inlandschen adel — de Regenten dus — indien tengevolge daarvan het aantal plaatsen zoozeer zou zijn ingekrompen, dat geene débouchés meer bestaan voor een hunner zonen of nabestaanden om hen later als Regenten te vervangen, met andere woorden als er minder plaatsen zouden zijn dan Regentszonen, die aanspraak zouden kunnen maken op een eventueele benoeming tot dien hoogen rang; wij zien echter het tegendeel: de Regeering is, niettegenstaande zij streng de hand meeent te moeten houden aan het voorschrift vervat in het regeeringsreglement, al dikwijls genoodzaakt geweest wegens gebrek aan daarvoor geschikte nabestaanden, den regentszetel door anderen te doen vervullen.

Eene vergissing is het ook dat minder ambtenaren bij het bestuur zouden kunnen worden geplaatst, daar bij de reorganistie ± 950 schrijversbetrekkingen zijn gecrëeerd; doch al ware dit niet het geval geweest, men vergete bij de beoordeeling van deze aangelegenheid niet, dat veel van wat vroeger door het bestuur werd verricht, thans is opgedragen aan andere diensttakken, waarbij ook inlandsche ambtenaren en beambten worden geplaatst; bij de landrente alleen werkten ± 150 mantries van het kadaster en hoevelen vinden niet hun bestaan bij het boschwezen, den waterstaat, de spoorwegen, de post- en telegraafdienst, het onderwijs, enz.

De gelegenheid om in behoorlijke betrekking in 's Lands dienst te worden geplaatst, is veel grooter dan vroeger.

De kleine man heeft zeker geen reden over den tegenwoordigen loop van zaken ontevreden te zijn, in de laatste jaren is veel voor de bevolking gedaan: ik wijs alleen op de afschaffing van alle heerendiensten, met uitzondering van die voor gewoon onderhoud van wegen en leidingen.

De aanleg van groote werken, waarvoor vroeger honderdduizenden werden opgeroepen, zijn afgeschaft; in sommige gewesten wordt daarenboven het verhardingsmateriaal voor de wegen, in andere de arbeid aan die wegen en in enkele beide betaald.

Ik meen ook gehoord te hebben, dat spreker als gemiddelde landrente per bouw aanneemt *f* 12; dat moet eene vergissing zijn: volgens de laatste raming zullen op Java en Madoera 5 millioen bouws bouwgronden zijn; de geheele landrente bedraagt 18 millioen, derhalve *f* 3.60 per bouw.

Spreker heeft nog vele andere oorzaken genoemd van de ontevredenheid der bevolking, zooals onregelmatigheden bij den aanslag en de inning der belasting, misbruiken bij het heffen van de landrente, slechte politie enz., maar zoo die misstanden bestaan, dan doen zij dat reeds tientallen en tientallen van jaren en heb ik niet in de voordracht de verklaring gevonden waarom of de bevolking dit alles eerst de laatste 4 jaren is gaan voelen en aan dat gevoel uiting is gaan geven.

Er zijn nog meer punten, die mij niet duidelijk zijn, maar, zooals ik daarover reeds zeide, het is moeilijk eene zoo uitvoerige rede dadelijk geheel te verwerken; ik geef daarom slechts deze punten aan en zoude gaarne daarop eenige toelichting hebben.

De heer P. C. de Quant. De indruk, die de voordracht van den heer Heutsz op mij maakte, was dat hij de *algemeene* veiligheidstoestand op Java veel te ongunstig voorstelde. Daarom acht ik het niet ondienstig de aandacht der toehoorders er op te vestigen, dat men niet uit het oog moet verliezen, dat men op Java te doen heeft met eene bevolking van bijna 30.000.000 zielen, dat het aantal diefstallen, inbraken en moorden bij zoo'n groot zielental natuurlijk ook belangrijk moet zijn; dat men zelfs in Nederland, met eene bevolking van nog geen 6.000.000 zielen, ook dikwijs hoort van moord, inbraak en diefstal.

Ik vraag den spreker of hij misschien cijfers ter zijner beschikking heeft, om de *verhouding* der onveiligheid hier te lande en die op Java te kunnen nagaan.

Wat de organisatie der politie betreft, merk ik op, dat ik meermalen in afdeelingen heb gediend, waar de politie zeer voldoende was, omdat niet alleen de districts- en onderdistrictshoofden, doch ook de Assistent-Residenten en Regenten zich veel moeite gaven in zake politie. Het komt mij dus voor dat, ook met de *bestaande* organisatie der politie, in zeer vele streken met veel succes zal kunnen worden gewerkt, indien door de Hoofden van Plaatselijk Bestuur wat flinker wordt opgetreden, vooral tegenover de Regenten, die in den regel niet veel uitvoeren, en toch door hun invloed zoo veel goeds tot stand zouden kunnen brengen. Naar mijne bescheiden meening wordt, zoowel van de zijde der Regeering als van die der bestuurs-ambtenaren, te dikwijls met de Regenten gecoquetteerd!

De heer Van Heutsz, de verschillende sprekers repliceerende, zegt het volgende:

Ik zou de aanstaande ambtenaren en beambten der Rijkspolitie willen recruteeren uit het leger.

Door aan alle plaatselijke mititaire commandanten een schrijven te richten met de vraag, welke der onder hen dienende officieren en onderofficieren voor eene eventueele plaatsing bij de Rijkspolitie in aanmerking zouden kunnen en wenschen te komen, zouden allicht dadelijk enkele honderden geschikte daarvan kunnen worden gevonden.

Ook hier in Nederland is het moeielijk, naar ik zoo juist hoor, om voor de betrekking van Rijksveldwachter, die op eenzame posten aan de grenzen zijn geplaatst, geschikte en vertrouwde personen te vinden. Dat bezwaar onderschat ik ook voor Indië niet, doch 970 agenten van politie zouden allicht in het leger en onder de landskinderen wel kunnen gevonden worden.

Ik heb niet gezegd, dat de ambtenaren B. B. slecht onderlegd zijn voor eenvoudige politiezaken, doch wel dat slechts weinigen onder hen, Europeesch, zoowel als inlandsch, politiedoorzicht hebben. Dat is eene gave, die men bij zijne geboorte mede ter wereld brengt of niet.

Ik heb het opstel van den Luitenant Boonstra in het Indisch Militair Tijdschrift, jaargang 1902, niet gelezen tot mijn spijt.

Wat het denkbeeld van den Heer Ruitenbach betreft, aan de hand van voornoemd opstel, om het kader der Rijkspolitie te betrekken uit Ambon, daarmede kan ik mij slechts bezwaarlijk vereenigen.

De ondervinding toch met detachementen van Amboineesche militairen, na de onlusten van Tjilegon, in de residentie *Bantam* opgedaan ter handhaving van rust en orde, heeft doen zien, dat zij al zeer spoedig in al te familiare relatien traden met de inlandsche omgeving daar ter plaatse.

Dat moet in casu in de eerste plaats vermeden worden. Uit het kader van het leger en uit ontwikkelde Indo-Europeanen zal de aanstaande Rijkspolitie dienen te komen. In hoeverre daarbij tevens aan reserve en weerbaarheid moet worden gedacht, kan ik niet beoordeelen.

Tegen sectariërs politioneel op te treden is zeer moeielijk, want bij de groote verscheidenheid der secten, vooral van de Nacqsjabendiah-orde (er zijn er met drie tot zeven graden van devotie) moet daartegen met voorzichtigheid worden gewaakt, en zijn het in casu de besturende ambtenaren, die op de hoogte moeten zijn en de noodige maatregelen van waakzaamheid moeten leiden. Zoolang de woelingen niet in daden naar buiten treden is tot beperking van de vrije uitoefening van den godsdienst niet veel te doen, doch men dient die daden van geweld en ongeregeldheden te voorkomen.

Ik heb niet gezegd, dat de Hanofietische leer, en de Walabietische verderfelijk of zelfs zeer gevaarlijk zoude zijn voor de rust en vrede, maar wel dat in Bantam de leer van den *Imâm Aboe Hânifat* en zelfs ook wahhâbitiesche leerstellingen worden aangehangen.

Van de vier Imâms, die na Mohamed's dood scholen (madskab) gesticht hebben, hebben die van de Imâm's M'sjafeï en Aboe Hanifât den meesten invloed op Java uitgeoefend; de eerste op Midden- en Oost-Java en de laatste op West-Java en speciaal in Bantam.

Abd al Wahab, de stichter der orde van dien naam, die onder de Bedouïnen in het hoogland van Arabië, in de provincie Nedjo veel aanhangers telde en zeer streng was, verbood het rooken als bedwelmend genotmiddel, het aanbidden van heilige beelden en het vereeren van heilige graven, zoomede het dragen van opschik. In Bantam zijn volgelingen zijner leer, doch ook daar schuilt het gevaar in de mystieke secten.

Aboe Hanifat, aanvankelijk zeer liberaal, veranderde later, na onderzoek door de godgeleerden te Cairo zijne school in eene meer orthodoxe.

De heer *van Lawick* heeft zoo veel gevraagd, dat ik waarlijk niet weet waarmede ik moet beginnen om hèm te beantwoorden.

De grens tusschen groote onveiligheid en terrorisme is zeker moeielijk te trekken, doch waar op allerlei gebied de een den ander uitbuit, daar kan ik gerust van „*terrorisme*" spreken. Ik heb feiten en jaartallen gegeven, alle of bijna alle nà 1900, ook cijfers, geput uit koloniale verslagen, die naar mijne meening welsprekend genoeg zijn.

Te *Soemedang* trok eene kleine jongen op, die wonderen deed en zich uitgaf voor den aanstaanden vorst van Java en dadelijk grooten aanhang kreeg, waarbij een oude vrouw hem behulpzaam was. Zooals bekend, spelen bij de mystieke secten vrouwen steeds een rol.

Met alle respect voor de rechterlijke macht in Indië heb ik op inlandsch gebied, speciaal op dat van woelingen en ongeregeldheden, vele dwalingen zien begaan.

De rietbranden in Besoeki, van welke ik herhaaldelijk maandstaten zag met 80 en meer gevallen van brandstichting en honderden bouws per maand, vallen m. i. geheel in het kader van de doorgaande benadeeling van het geheele Europeesche element in de laatste jaren, — waar wraak wordt uitgeoefend moet daartoe ook aanleiding zijn gegeven.

De Heer van Lawick erkent dat er misbruiken bestaan en ook dat het uittrekken en onder water zetten der palawidja-aanplant en de kwestie der Hindoeploegen feiten zijn.

Uit de onderzoekingen der plaatselijke ambtenaren, zoowel in Madioen vroeger als nu in Soerabaja, is gebleken, dat de centrale leiding der woelingen van uit *Djokdja* kwam.

De reorganisatie van het inlandsch bestuur van 1900 heeft wel degelijk kwaad bloed gezet bij den adel, waartegen ondergeteekende genoeg heeft gewaarschuwd.

Er zijn ± 460 hoogere rangen van inlandsche ambtenaren vervallen en onderscheidene Regentschappen zijn ingetrokken. Bij die opheffing heeft men in het geheel geen rekening gehouden met de traditie en zelfs zeer oude Regentschappen zooals Djoewana laten vervallen. Weliswaar zijn er 963 plaatsen als onderdistrictsschrijver eerst op *f* 10, later op *f* 15 's maands gecreëerd, maar hiernaar dingen geen zonen van aanzienlijken.

Verscheidene, hier in Nederland bekende en zeer geachte Regenten hebben mij dit medegedeeld. Voor een inlandsch jongeling van aanzienlijken huize blijft het desideratum steeds een plaatsing bij het bestuur. De adel op Java heeft zelfs lange jaren onbezoldigden dienst er voor over om bij het bestuur geplaatst te worden. Zij redeneeren niet als hier in Holland en denken niet dat alle betrekkingen bij den staatsruif goed zijn en de duurst betaalde de beste is.

Zij blijven liever lange jaren, ja hun geheele leven op een klein traktement doordienen, dan elders als b. v. bij de staatsspoorwegen met betere vooruitzichten geplaatst te worden.

Dit is eene opvatting, waarmede rekening dient te worden gehouden.

Toezicht op het vee, zooals de heer van Lawick aangeeft, zal geen enkel Javaan van afkomst willen houden.

Er is weinig, veel te weinig voor den Javaan gedaan, voor den desa-Javaan eenvoudig niets en den adel heeft men voortdurend voor het hoofd gestooten. Ik heb niet gezegd dat er *f* 12 landrente per bouw werd betaald. Ik heb gezegd *f* 12 voor een karretje (rijtuigbelasting), *f* 1 hoofdgeld, *f* 4 bedrijfsbelasting en *f* 3.50 voor een bouw aan landrente totaal *f* 20.50.

En wat nu de opmerking van den heer de Quant aangaat — eene vergelijking tusschen Nederlandsche en Javasche toestanden is moeilijk te maken. Ik geef toe dat er in een groot corps als dat van B. B wel eens hoofden van plaatselijk bestuur voorkomen, die hun poids tegenover den Regent en andere inlandsche ambtenaren niet konden bewaren, maar afdeelingen, waar de politietoestanden gunstig zijn komen alleen in de Preanger-Regentschappen voor, zoodat mij steeds werd ontraden om naar eene plaats in dit gewest te dingen. De oud-Resident Kroesen zeide eens: ga niet naar de Preanger, daar wordt gij een slaapkop!

Schoolmusea.

De Directeur van het Haagsche Dagblad *De Avondpost* de heer *F. J. van Paasschen*, zond aan de Presidente onzer Vereeniging ter inzage eenige nummers van zijn blad, waarin artikelen voorkomen over het oprichten te 'sGravenhage van een „Museum voor het onderwijs," en deed daarbij de vraag: of zij aan dit plan, eventueel aan de samenstelling van een dergelijk museum, haren steun zou willen verleenen.

Het is, naar aanleiding eener opdracht van de Presidente voornoemd, dat wij deze goede zaak hier met een enkel woord bespreken. Er is immers in onzen tijd eigenlijk geen betoog meer noodig, dat aanschouwelijk onderwijs het beste is en dat het denkvermogen der kinderen het doelmatigst in de goede richting wordt gestuurd door aan de jeugd zooveel mogelijk rekenschap te geven van de wording en de eigenschappen der dingen, die hen omgeven en die ze dus zelve waar kunnen nemen. Er wordt in die richting bij, het lager onderwijs reeds sedert eenigen tijd met vrucht gewerkt, doch het is duidelijk, dat, welke moeite men zich daarvoor ook geve, het onmogelijk is bij iedere school eene verzameling te hebben, die den onderwijzer dienen kan om alles, wat hij aan zijne leerlingen wil uitleggen, tevens in natura voor te leggen. Uitstekend is daarom het

denkbeeld om in groote steden en ook in andere centra verzamelingen aan te leggen, die door belangstellenden voor hunne studie kunnen worden bestudeerd maar die ook in de eerste plaats dienen om op aanvraag al hetgeen bij het onderwijs noodig is, aan de scholen uit te leenen. En dan niet alleen aan de lagere scholen, maar, zooals een der voorstanders van het plan in De Avondpost, het wil, desgewenscht ook aan de inrichtingen voor Middelbaar onderwijs.

Eene aandachtige lezing van de verschillende artikelen, die wij ter inzage kregen, noopt ons echter de waarschuwing te doen hooren: ook hier niet naar »te veel van het goede« te verlangen. En dit vooreerst, omdat wij, ook zonder pedagoog te zijn, het gevaar van overlading der jeugdige hersenen duidelijk voelen en tweedens, omdat de centrale musea, uit een geldelijk oogpunt anders, door de kosten van gebouwen en van beheer, waarschijnlijk de grens van het bereikbare zouden overschrijden.

Wordt dit in het oog gehouden, dan achten wij ons geroepen om reeds uit een algemeen oogpunt, »het plan van Paasschen«, zooals wij het maar noemen zullen, warm aan te bevelen bij onze lezers en bij een ieder, die het tot stand komen dezer magazijnen van praktische leermiddelen, in geld of in materie, het zijne kan bijdragen. Wij hebben uit het standpunt van »Oost en West« ditmaal nog eene bijzondere reden. Men heeft immers bij het opmaken van het plan er aan gedacht, dat ook aanschouwelijk onderwijs in de land- en volkenkunde der overzeesche deelen van ons Rijk, beter zou dienen om voor die gewesten belangstelling in te boezemen, dan de dorre opsomming van namen, die thans de hoofdschotel uitmaakt der Indische aardrijkskunde. Men zou in het nieuwe Museum gaarne eene zoo volledige mogelijke collectie uit Oost- en West-Indië hebben.

Deze wensch sluit volkomen aan bij het reeds meermalen besproken rekest, dat ons Hoofdbestuur den Minister van Binnenlandsche Zaken aanbood, en er is voor ons dus eene reden te meer, niet alleen om anderen tot helpen aan te sporen, maar ook om te overwegen, wat wij zelven hiervoor kunnen doen.

Waar eigen pogingen om de belangstelling van Nederland in zijn overzeesche gewesten te vergrooten en algemeen te maken reeds offers vorderen, belangrijk in evenredigheid tot de inkomsten der Vereeniging, zal directe geldelijke steun helaas wel niet mogelijk zijn, doch zoodra het op verzamelen aankomt, kan »Oost en West«, met »Boeatan« naast zich, waarschijnlijk heel veel doen om kosteloos, of weinig kostbaar, uit Indië te verkrijgen, wat er noodig is; de oprichters van het Museum, of van de Musea als er meer komen, kunnen daarvoor gerust rekenen op krachtigen steun van onzen kant.

Surinaamsch Hout.

Door het Departement van Koloniën werd ons een overdruk toegezonden van het in het weekblad *„De Ingenieur"* van 16 Juli j.l. no. 29 voorkomende artikel van den heer A. H. Berkhout over Surinaamsch hout.

De verdienstelijke oud-houtvester vestigt daarin op nieuw de aandacht op de bijzondere goede eigenschappen van verscheidene houtsoorten, die in Suriname groeien. De vroegere proeven betreffende de deugdzaamheid zijn in Maart j.l. door nauwkeurige onderzoekingen, die de heer B. zelf bijwoonde, ten volle bevestigd.

In België wordt in de bestekken veelvuldig op het gebruik van Surinaamsch hout gerekend.

Te Bergen-op-Zoom gebruikte oplegstukken van druk gebruikte kazernetrappen toonden zeer weinig slijtage, en ook uit een hygienisch oogpunt is bewezen, dat het Surinaamsche tot de beste houtsoorten behoort, omdat het nagenoeg geen water opneemt en wassching met water of antiseptische oplossingen dus geen schade doet.

De *Annales des travaux publics de Belgique* (April 1904 p. 307) beveelt purperhart-hout zeer aan voor parquetvloeren.

Het door ons besproken artikel eindigt als volgt:

»In het belang van Suriname en de industrie in Nederland, veroorloof ik mij, bij wijze van proef, aan te dringen op het gebruik van Surinaamsch hout.

Ik vestig daarbij voor paalwerk, dat in contact komt met het zeewater, de bijzondere aandacht op het manbarklak hout en voor andere waterstaatswerken vooral op bruinhart.

Laatstgenoemd is een voortreffelijke houtsoort, die 100 jaar aan de buitenlucht kan worden blootgesteld, zonder daaronder te lijden.

Op 5 K.M. afstand van het voorloopig eindpunt van den Surinaamschen spoorweg is in het begin van dit jaar door den landmeter, den heer Samson, een uitgestrekt bosch ontdekt met een fabelachtigen rijkdom aan bruinhartboomen. (Zie mijn artikel in de Ind. Mercuur 10 Mei 1904).

De mogelijkheid bestaat dus, dat in de toekomst groote hoeveelheden van dat hout, als surrogaat voor eikenhout, naar Europa zullen worden gezonden.«

INGEZONDEN.

Naar aanleiding der voordracht van den heer P. J. F. van Heutsz.

De Vereeniging »Moederland en Koloniën« heeft een gelukkige gedachte gehad, door 't seizoen of werkjaar 1904—1905 te openen met eene openbare voordracht gevolgd door debat, over het belangrijkste onderwerp, in verband met Java's huidigen ongezonden toestand.

De keuze van den persoon, die zij daarvoor aanzocht is o. i. ook eene goede geweest, want de lezer was zijn onderwerp goed machtig en in aanmerking nemende tijd en plaats, heeft hij de hoofdpunten voldoende uitgewerkt en toegelicht.

Jammer alleen, dat de geachte woordvoerder de gave niet bezit van te zijn een redenaar of voordrager.

Veel van zijn belangrijke lezing ging voor de hoorders verloren door een te vlugge lezing, met weinig intonatie en gebrek aan »cursiveering«, daar waar 't noodig was.

Het volgen van de voordracht was dientengevolge te veel eene inspanning, en 't maken van aanteekeningen hoogst bezwaarlijk, wat later bij de debaters dan ook duidelijk bleek.

Aan een debat waagde ik mij niet: 1e omdat ik in 't openbaar niet spreken kan en..... durf, 2e zoo'n debat, waar de debaters de benoodigde wapens, »als cijfers en feiten niet bij de hand hebben om aan hun bewijsgronden kracht bij zetten, in 't algemeen onvruchtbaar blijft, 3e men rekening moet houden, met 't geduld van de belangstellende hoorders.

Om al die redenen wenschte ik hier wel te behandelen eenige mijner overpeinzingen, slotsommen en s. m. als gevolg van de voordracht van den heer van Heutsz.

In *hoofdzaken* hebben wij uit de lezing bevonden, dat de heer van H. in vele opzichten onze medestander is, op enkele punten b.v. (als ik den woordvoerder ten minste goed begrepen heb) de quaestie van de zoogenaamde »Westersche opleiding« van den a s. Inlandschen ambtenaar voor 't Binnenlandsch Bestuur, gaan wij niet accoord.

Ik meen dan, vernomen te hebben, dat de heer v. H. sprak, dat er onder den Inlandschen adel, twee, in verband met de opvoeding hunner zoons, sterke stroomingen bestaan; de eene partij is vooruitstrevend westersch gezind, de andere partij conservatief Javaansch, die met hand en tand in hare zonen wenscht te doen voortleven de liefde en gehechtheid aan de oude tradities en adat. Hij van zijn kant acht de laatste stroom voor 't Javaansche volk beter.

Ziedaar een meeningsverschil.

Het bestaan dier stroomingen wil ik niet tegenspreken, de een is net zoo goed als de ander »eene opvatting«.

De meeste lezers van dit blad achten wij zoo voldoende op de hoogte van onze meening te dien opzichte, dat 't niet noodig is daarmede hier nog een paar kolommen te vullen.

Om enkelen ter wille te zijn verwijzen wij hen naar de Ind. Gids aflevering Augustus 1904, alwaar een stuk van ons geplaatst werd »Een paar aanteekeningen over De Hoofden op Java, door Boeka«.

Wij begrijpen inderdaad niet hoe men bij, kalm gezond nadenken, tot eene conclusie kan komen en daarbij blijven, dat een Javaansch edelman om een goed Javaan te blijven alle opleiding, die van een westerling afkomstig is, mijden moet, en dat 't aanleeren van een Europeesche Taal uit den booze is!

In deze materie is 't tawarstelsel« niet van toepassing, en zijn de »conservatieven« niet consequent met hun raad, om ten dienste van den Javaanschen leerling, de Europeesche studieboeken in 't Javaansch of Maleisch te vertalen.

Achten zij de westersche leerstellingen, leervakken en wat dies meer zij, in de Hollandsche taal per sé nadeelig voor den Javaanschen leerling, zoo zullen immers die vakken niet in »voordeelig« voor den beoefenaar veranderen, wanneer ze onderwezen worden in de Javaansche dan wel Maleische talen.

Waarom kunnen de tegenstanders van den vooruitgang op geestelijk gebied, zich geen denkbeeld vormen van eene vreedzame en goede vereeniging van de goede, mooie, hooger beschaafde en zedelijke Javaansche adat, met de westersche wiskundige' natuurkundige en andere wetenschappen?

Waarom moeten wij, voorstanders van eene hoogere geestelijke opleiding, dadelijk aangezien worden voor »Ultra's« die den Javaan willen overbakken tot een »imitatie- of te wel waardeloos Europeaan«?

Wij achten wel degelijk mogelijk en bereikbaar dat b.v. over een menschenleeftijd, men op Java, door eene consequent toegepaste, goede wijze van opvoeding en opleiding, een corps van Inlandsche ambtenaren rijk is, die, hoewel echte Javanen zijnde, geestelijk niet de minderen zijn van hun Europeesche collega's.

Hoewel hooge uitzonderingen, heeft ook de heer van Heutsz gesproken van Europeesche ambtenaren, die door hun plichtsgevoel en ware opvatting van hun taak, den Inlander *goed* hebben leeren kennen en daardoor de liefde en 't vertrouwen van den kleinen man konden verwerven.

Aangezien dit feit niet te weêrspreken is, en er wel degelijk Europeanen waren en nog zijn, die bij den Inlander in zeer hoog aanzien stonden en staan, zoo moet in verband met 't voorgaande toch vanzelf de gedachtengang volgen, waarom dan een Javaansch edelman-bestuurder, even hoog geestelijk staande als zijn Europeeschen collega, met een normaal plichtsgevoel van zijn bestuurstaak, door den kleinen man gewantrouwd zou moeten worden, en door zijn meerdere ontwikkeling als landgenoot verder af staan, dan zijn voorgangers zonder die betere opleiding?

Wij erkennen gaarne en deemoedig, dat deze redeneering of meening, voor onze hersens niet te bereiken is.

Zijn de Japansche voorgangers op allerlei gebied van exacte wetenschappen, zulke slechte Japanners geworden? En staan zij zooveel verder af van den gewonen Japanner, dan de edellieden van 50 jaar geleden? Nu slaan wij nog niet eens een terugblik op de Europeesche volken.

In de opmerkingen van den oud Hoofd-Inspecteur der cultures enz. den heer H. J. W. van Lawick, zijn ook een paar onderwerpen, die nadere toelichting behoeven.

Die oud hoofdambtenaar dan weêrsprak de bewering van den heer v. H. dat de reorganisatie met hare intrekking van regents, districts en onderdistrictplaatsen kwaad bloed heeft gezet bij den Inlandschen adel, om de eenvoudige (sic) reden dat de zonen van onze Inl. hoofden, thans meerdere plaatsing vinden bij staatsspoorwegen, kadaster, opium en zoutverkoop, veetoezicht en d. m.

De heer v. H. heeft bij zijn repliek aan den heer v. L. slechts gewezen, op 't feit dat door de hoofden bovengenoemde betrekkingen worden beschouwd als van veel lagere orde te zijn, dan 't ambt van besturend ambtenaar, en zij die betrekkingen eigenlijk minachten voor hunne kinderen.

Grooter waarde heeft o. i. 't feit, dat de door de inkrimping van 't Inl. corps verkregen geldelijke voordeelen bijna geheel ten bate kwamen, van 't corps Europ. ambtenaren.

Dit feit heeft ontegenzeggelijk „rancune" opgewekt.

Wij begrijpen den heer v. L. niet, waar hij die enorme inkrimping tracht te vergoelijken door eene verwijzing naar „baantjes", die den beambte, gegeven 't gebrek aan technische ontwikkeling, tot zijn dood toe een laag salaris aanbieden zonder eenige tegemoetkoming voor zijn gevoel aan »hormats« bewijzen.

Met eene zelfde studie, zoo niet meer, kan een magang bij 't kadaster 't hoogstens brengen tot Mantrie 1e kl. terwijl bij 't B. Bestuur, 't ambt van Patik voor den goeden ambtenaar bereikbaar is met alle eerbewijzen daaraan verbonden. En wat is de toekomst van een Javaansch spoorman, opium of zoutverkooper, vee- dan wel bosch-mantrie?

Wij vinden het vreemd dat een oud-ambtenaar van 't B. B. eene stelling komt verkondigen, die ons aan weinig kennis van de Javaansche volkenkunde doet denken.

Zeer eigenaardig klonk ook uit den mond van dezen oud hoofdambtenaar, de meening, dat 't optreden tegenwoordig in 't belang van den Javaan, in enkele opzichten aan ziekelijke overdrijving grenst.

Om niet scherp dan wel bitter te worden over dit oordeel uitgesproken in de tegenwoordig voor den Javaan zoo intreurige tijden, zullen wij er maar niet op in gaan.

Als een staaltje hoe anderen over die »ziekelijke overdrijving« denken laten wij hier woordelijk volgen een deel uit een brief van een onzer vrienden, dezer dagen ontvangen.

Zonder toestemming openbaren wij deze woorden, wij achten het in 't algemeen belang goed, dat zulke uitingen van wrevel bekend worden.

De ambtenaar die ze schreef, begon zijn loopbaan met geestdrift en zoovele illusies; helaas! de nuchtere werkelijkheid, van laksheid, 't idée, 't zal mijn tijd wel uithouden, de vrees van de chefs zich aan koud water te branden, of veel soesah te krijgen, dan wel door met goede redenen omkleede voorstellen dringend om 't noodige te vragen in 't belang van hun gewest of afdeeling, ontijdig te worden gepensionneerd, waren ook hier wel de oorzaken van een wreeden verstikkingsdood van krachtige gezonde kiemen, zoo noodig ter verkrijging van een goed besturend ambtenaar.

Ik laat mijn vriend thans even aan 't woord:

»Voor controleur schijn ik niet te deugen, omdat ik altijd *te veel* (1) in eens vraag en daardoor in botsing kom met mijn chefs, die liefst alle zaken maar blauw blauw laten. Ik hoop dat u hierin geen verwaandheid ziet. Een feit is 't, naar mijn overtuiging althans, dat de doorsnee-ambtenaar kortzichtig en laks is, Holland kan geen ambtenaren afleveren als de Engelschen en moet dus z'n koloniën in dier belang, maar kwijtraken (2) malgré de Haagsche droogstoppels. Ze rekenen nu hier in Indië op verbetering door van Heutsz. De man zal niets anders kunnen doen dan zijn kop te pletter stooten tegen den muur van Hollandschheid in den Haag, als te Batavia en elders."

Commentaren zijn overbodig. Tot nader begrip van de zaak diene, dat wij hier te doen hebben met een echte Hollandsche jongen, in Holland opgevoed en ambtenaar geworden.

Met verwijzing naar 't artikel »Java's welvaart" door 't Algemeen Handelsblad in Juni l.l. gepubliceerd en door ons behandeld in No. 22 van diezelfde maand, waarop een Naschrift van de Redactie, alles later in de Indische Gids — Augustus afl. — besproken, moeten wij, in verband met onze stelling en innige overtuiging dat »Java's welvaart", in stede van vooruit te gaan, achteruitgaande is; de aandacht vestigen op de beschouwingen van 't advies van Mr. C. Th. van Deventer (overzicht van den economischen toestand der Inlandsche bevolking van Java en Madoera).

Waar deze hoogst begaafde deskundige op koloniaal gebied, na raadpleging van de meest uitgebreide en voltallige bronnen, de verklaring aflegt: »Alles te zamen genomen, valt dus voor den Javaanschen landbouwer achteruitgang, stellig geen vooruitgang in welvaart te constateeren", is 't voor ons een reden dat onderwerp niet verder te behandelen, ter voorkoming door herhalingen etc. de zaak schade te berokkenen.

Tot vóór het verschijnen van van Deventers Handboek voor de Kamerleden, kon men nog spreken van twee »opvattingen", thans kan men dat o. i. niet meer doen, de opvatting van de partij der zoogenaamde pessimisten is thans een ook door de Regeering erkend feit.

In 't K. Weekblad van 15 September l.l. komt een stukje voor overgenomen uit 't N. v. d. D. voor N.-I., waarin gemeld werd dat Dr. Snouck Hurgronje afwijzend geadviseerd heeft, om inlanders op te leiden voor de rechterlijke macht.

Op hoeveel waardeering en eerbied Dr. S. H. ook aanspraak kan maken, wat zijn enorme kennis van de Mahomedaansche leerstellingen en de volkenkunde van vele Inlandsche stammen betreft, zoo zijn wij toch als een »klein mannetje" zoo vrij, beslist deze meening van den grooten geleerde te bestrijden.

Zijn hypothese dat de Inlander niet geschikt is zelfs na goede opleiding, om bij de rechterlijke macht goede diensten te vervullen, is op niets gebasseerd en zelfs in strijd met zoovele feiten in 't verledene en 't heden. Onder 't kader djaksa's, zonder vakopleiding en eenige voorbereiding, vond en vindt men immers ook nu nog vele zeer goede elementen.

Van harte hopen wij dan ook dat de Ind. Regeering zich door dat advies niet zal laten afschrikken om in de toekomst, goed voorbereide en ten uitvoer gebrachte proeven te nemen, om ten voordeele van land, volk en financiën, meer gebruik te maken van de uitmuntend geschikte Javaansche krachten, zoowel voor bestuurs- als rechterlijke ambtenaren.

Den Haag, 17 September 1904. WONG TANI SR.

(1) Ik cursiveer. (2) Ik ben 't hiermede met den schrijver niet eens.

Witte Kruis-Kolonie bij Salatiga. Java.

De Vereeniging Oost en West heeft zeer veel bijgedragen tot het in standbrengen der Witte Kruiskolonie, en daar de kolonie volgens het oordeel van velen die haar kennen, (om van mijn eigen oordeel niet te spreken) een nuttige instelling is, heeft de Vereeniging reden tot groote voldoening met betrekking tot den door haar verleenden financieelen en zedelijken steun.

In het bijzonder moet ik hier melding maken van het bedrag van f 1000.— (een duizend gulden) door de Vereeniging toegestaan voor het bouwen van een regenwaterbak op de kolonie. (Indertijd stond in dit blad vermeld dat daarvoor toegestaan was f 4000.—. Dit was een drukfout).

De uitgaven voor den bak zijn geweest:

Voor materiaal (kalk, zand, roode en portlandcement en bergsteenen)	f 895.52
Voor aankoop vrachtdieren, vracht- en werkloon.	- 587.25
Kosten, wissel van f 1000	- 1.50
Totaal	f 1484.27

zoodat voor de bak een f 500 meer is uitgegeven dan daarvoor werd toegestaan.

De bak is lang 24 meter, breed 3.30 meter en diep 3 meter met een éénsteens muur midden over de lengte waarop rust de dubbele boog die haar geheel afsluit en 2 scheidsmuren in de breedte zoodat de bak kan bevatten ongeveer 210.000 liter water. De specie is van de beste kwaliteit, en van blauwe cement is een ruim gebruik gemaakt. Het is een flinke degelijke bak, waarin buiten nog een steen zal gemetseld worden waarin gebeiteld: **Oost en West-bak**.

Gedurende den drogen tijd van 1902 en 1903, in het geheel ongeveer 9 maanden moest al het water op de kolonie benoodigd van Salatiga gehaald worden, een afstand van drie palen of naar de kolonie, bergopwaarts, twee uren gaans. Als men nagaat dat er minstens 300 en hoogstens 400 zielen op de kolonie waren, waarvan ruim honderd zieken en zwakken, dan kan men eenigszins nagaan welke moeielijkheden wij te doorworstelen hebben gehad en hoe dankbaar wij jegens Oost en West gestemd zijn. Een andere reden tot groote dankbaarheid voor ons is de aanwezigheid op de kolonie van de zuster mijner vrouw wier overtocht uit Europa bekostigd werd door mevrouw Nellie van Kol met de hulp van Oost en West. Mijne zuster gevoelt zich in hare positie hier zeer gelukkig en is onafgebroken werkzaam onder de zieken, met de naaimachine voor de duizenden stuks kleeding die op de kolonie in den loop van een jaar noodig zijn en voorts met schrijfwerk. Voor hare persoonlijke behoeften gebruikt zij f 4.— 's maands uit de koloniekas. Hare aanwezigheid op de kolonie wordt dubbel door mij gewaardeerd omdat mijn vrouw na acht jaren zeer zwaren arbeid op Java zich in een zwakken toestand bevindt. Ondanks dit en het bezit van 4 eigen kinderen sta ik nog dikwijls verbaasd over hetgeen door haar voor de kolonie verricht wordt.

Sedert den aanvang van onzen arbeid onder de noodlijdenden nu ruim 30 maanden geleden zijn door ons ongeveer 800.000 (acht honderd duizend) porties voedsel verstrekt.

Hieronder laat ik eenige uitknipsels volgen uit mijn maandblaadje.

In Januari en Februari zijn weer een zestigtal nieuwelingen op de Kolonie gekomen, meestal kinderen, die door de districts politie te Salatiga waren opgepakt en op last van den wedono herwaarts werden gebracht. Van deze kinderen, gewoon als zij zijn aan bedelen in de kazerne en op de passer en aan kleinen diefstal, gingen velen na een verblijf op de Kolonie van eenige dagen of weken, aan den haal om in vrijheid op te groeien tot nietsdoeners, bedelaars en dieven. Nu en dan wordt door onze eigen menschen zoo'n kleine of min of meer opgeschoten vluchteling opgepakt en thuis gebracht, maar op den duur gaat dit zoo niet.

Onder de jongens en meisjes die nu reeds langer dan een jaar op de Kolonie zijn, bevinden zich tientallen die hun uiterste best doen om werkelijk goed te zijn en ongetwijfeld zullen zij nuttige leden der maatschappij worden. Om geen kans te loopen dat deze door nieuwe, slechte elementen worden bedorven zal ik geen pogingen doen om meer zwervende kinderen te krijgen totdat wij in het bezit zijn van een gebouw waar de nieuwelingen onder bijzonder toezicht kunnen geïnterneerd worden.

Twee jaar geleden toen onze woning te Salatiga bestormd werd door honderden van de ellendigste menschen werd onze aandacht bijzonder aangetrokken door een vrouw die verbazend zeuren kon. Trouwens zij verkeerde met haar man en twee kinderen in een zeer treurigen toestand.

De vrouw is nu een der flinkste vrouwen op de Kolonie. Haar man is geen slimmert maar werkt toch. Hun kinderen ontwikkelen zich flink. Haar oudste jongen, een kereltje van een jaar of 12 is een flinke grassnijder en een bolleboos in lezen en schrijven. Een poos geleden ging de familie voor een paar dagen naar hun vroegere desa. Toen zij van ons kwamen pamit (afscheid nemen) zeide de vrouw tot ons dat zij zoo dankbaar was dat haar zoon in elk geval niet zoo'n koeiestraart zou zijn als zijn vader. (Bodo kaja boentoet kebo).

Als de vader niet zoo dom was geweest had hij zich het stuk grond dat hij vroeger bezat zoo gemakkelijk niet af laten troggelen. De Assistent-Resident voor de emigratie, de heer Heijting had hierover eens een gesprek met hem.

Allen die ziek en zwak zijn kunnen wij in de ziekenhuizen opnemen en de rest van de volwassenen en niet te kleine kinderen moet werken dat het een aard heeft en ik moet zeggen dat zij met veel meer lust werken dan ik, toen ik ruim 20 jaar geleden achter een lessenaar ter Algemeene Secretarie in Oostersche landerigheid Conceptbesluiten zat op te maken.

Zooals meer in deze nootjes vermeld is, worden door onze menschen eiken Zondag als het weer zulks toelaat met begeleiding van fanfare-muziek koempoelans gehouden in de omliggende desas. De loerahs hebben dit over het algemeen gaarne. De loerah van Samirono vooral heet ze hartelijk welkom. Niet alleen dat hij ze allen uitnoodigt om in zijn pendoppo te komen, maar hij stuurt er ook zijn vrouw op uit om de desa-luidjes voor zijn huis bij elkander te krijgen opdat ze kunnen profiteeren van de goede woorden die gesproken zullen worden.

Met het oog op onzen zich uitbreidenden veestapel en de groote moeielijkheid om in deze streken in den drogen mousson gras te krijgen, zijn wij bezig met eenige bouws van het wildhout-bosch, behoorende bij de Kolonie, met Bengaalsch gras te beplanten.

De proef door ons op kleine schaal met dit gras genomen is zeer bevredigend. Op deze hoogte (pl. m. 2400 voet) schijnt dit gewas buitengewoon goed te gedijen. Het bereikt een hoogte van ruim zeven voet en is malsch, voedzaam en wordt gaarne door het vee gegeten.

Over eenige maanden zullen wij in staat zijn het zaad kilosgewijs te verkoopen.

Zooals ik reeds meer vermeld heb, is de oogst van onze 1½ bouw katoen in het jaar van den aanplant nagenoeg nihil geweest. Over eenige maanden verwachten wij echter een beteren oogst en waarschijnlijk zullen wij in staat zijn een beduidende hoeveelheid katoenzaad te schenken aan den assistent-resident van Salatiga ter verdeeling aan de bevolking.

Het zaad voor onzen aanplant werd mij indertijd ten behoeve der kolonie toegezonden door den heer Eekhout van Tendjoresmi (Preanger).

De duizenden pikols rijst (gabah) die wij op de kolonie gebruikt hebben en daar gepeld hebben, hebben natuurlijk een zeer groote hoeveelheid kaf opgeleverd. Deze kaf wordt gebruikt bij het maken van houtskool en de asch die er van overblijft is zeer geschikt voor de bemesting van den moestuin.

Na onzen laatsten rijstoogst liet ik het op het veld staande stroo (dami) afsnijden en van elke bouw verzamelen in groote vierkante ondiepe kuilen. Hier boven op kwam toen een flinke laag koelie- of paardemest. In Juli en Augustus zal de zoo verkregen mest op het land verspreid worden.

De meeste Europeesche bezoekers der Kolonie geven, nadat zij alles bezien hebben onverholen uiting aan hunne verbazing over hetgeen hier in zulk een korten tijd tot stand is gebracht. Vooral de school schijnt een onuitwisbaren indruk op velen te maken, hetgeen blijkt uit de uitdrukking der verschillende aangezichten en uit de onwillekeurige uitroepen van bewondering. Vooral de gelukkige, opgewekte uitdrukking op het gelaat der meeste kinderen, komt velen een zeer hoopvol teeken voor.

Daar de kinderen een groot gedeelte van den dag op het veld arbeiden en slechts ruim 2 uren per dag school gaan, is het ook verbazend wat zij in zulk een korten tijd geleerd hebben. De meesten kunnen reeds schrijven met Javaansche en Latijnsche karakters. Zij beginnen heel aardig te rekenen en lezen, terwijl zij vlot van noten kunnen zingen.

Op voorstel van den resident van Kedoe heeft de regeering beslist, dat de javaansche jongen Oesen, die in een misdrijfzaak was betrokken en veroordeeld werd tot opzending naar een verbeterhuis, naar de Witte-Kruis-Kolonie zou gezonden worden. Het jonge mensch is nu sedert eenige weken op de kolonie.

Nadat hij hier eenige dagen was, gaf hij mij zijn wensch te kennen om naar zijn familie in de desa terug te gaan. In mijn deugdzame verontwaardiging over zijn totaal gemis van schuldbesef, gaf ik hem een alles behalve malsche schrobbeering, die het goede resultaat had, dat hij meer kalm aan het werk ging. Hij is in de leer bij onzen kolonie-timmerman en hij schijnt allesbehalve lui of dom te zijn. En als hij blijft, is er heel wat van hem te maken.

Eenigen tijd geleden kwam een man uit een ver afgelegen desa op de kolonie met het doel om van de opium af te komen. Wij stelden hem dadelijk aan als waker en gaven hem nu en dan een sterk bakje thee of koffie. Na een verblijf van eenige weken op de kolonie ging hij naar zijn familie in de desa terug.

Een onzer menschen bracht hem kort geleden een bezoek en bracht het blijde nieuws tot ons, dat de man nog steeds vrij van opium is en het lichamelijk zeer goed maakt, terwijl zijn vrouw, die ook aan het ellendige goedje verslaafd was, nu het gebruik er van geheel heeft opgegeven.

Over opium sprekende, zegt men dikwijls, dat het een noodzakelijk kwaad is. Kwaad kan onmogelijk noodzakelijk zijn. Het goede alleen is noodzakelijk. Met de erkenning van de noodzakelijkheid van het kwaad erkent men tevens de onmacht van God om het te overwinnen of te vernietigen en komt ze dus feitelijk neer op godslastering.

Nog steeds zijn er, vooral onder de nieuwelingen, kinderen op de kolonie die bijna niet in het leven te houden zijn, ofschoon mijn vrouw alles doet wat zij kan om ze tot krachten te brengen.

Door het verlies van melkklanten kunnen wij nu die kinderen heerlijke vette koemelk geven.

Een tijdje geleden kwam een man zich tot opname op de kolonie aanmelden, die zich in een onbeschrijfelijken staat van vervuiling bevond. Zijn haar werd bij elkander gehouden door een stuk vies vod, en toen ik hem goed bekeek, kwam het mij voor alsof er zich een mierennest onder dat vod bevond. De lezer begrijpt dat het geen mieren waren.

Ik was blij dat hij er dadelijk in toestemde om van zijn schoone lokken middels een schaar verlost te worden. Dat werkje was nu niet bepaald eetlust-wekkend, maar het was een groote genoegdoening te zien hoe zijn uiterlijk er door verbeterd werd. De man is een idioot en de Japanners vertellen dat hij niet geboren is als gewone menschenkinderen, doch uit de lucht is komen vallen.

Gedurende al de maanden dat hij op de kolonie is, heeft hij geen reden tot klagen gegeven. Hij is waker over den aanplant en trotsch op zijn eigen ijver en eerlijkheid. Hij schat zich zelven vrij wat hooger dan zijn collega's, al kan hij zijn eigen lof er niet anders uitbrengen dan door éénlettergrepige klanken. Zoo ziet men dat hoogmoed, eigenwaan en eigengerechtigheid niet slechts wonen onder kunstenaars, hoogwaardigheidsbekleeders en dergelijken. Het Evangelie glijdt langs Kabit (zoo heet onze idioot) af als of het hem in het geheel niet aanging. Hij schijnt te denken: »Het is goed voor dievengespuis of schorriemorrie zooals die anderen op de kolonie, maar niet voor zoo'n fatsoenlijken kerel als ik ben.»

Onder de andere nieuwelingen zijn vele verzwakte stumpers met wonden, waterzucht en allerlei andere kwalen. Wat zijn wij dankbaar dat wij een plaatsje en eten voor hen hebben. Al lukt het ons niet altijd ze in het leven te houden, dan is het toch een groote troost voor ons te weten dat zij die sterven althans het noodige hebben gehad.

Er zijn nu vijf blinden op de kolonie: twee jongens, twee mannen en een vrouw. Deze blinden behooren zeker niet tot de minst tevredenen, integendeel zij steken wat dat betreft, gunstig af bij anderen. Heel dikwijls heeft hun zingen mij opgevroolijkt.

Met het oog op hetgeen wij hier op de kolonie voor de Javanen trachten te doen zijn er sommigen die zeggen: »Waarom blijven de stomme Javanen ook zoo aan hun desa vastkleven, waarom gaan zij niet naar streken waar zij meer ruimte en meer vruchtbaren grond kunnen vinden?»

Wel, de Javaan is nu eenmaal zoo, voorloopig moeten wij er in berusten, totdat wij ze met een zoet lijntje uit hun schulp gekregen hebben. Mopperen er over geeft toch niets, wij zouden er even goed over kunnen mopperen dat Europeanen nagenoeg geheel ongeschikt zijn om den patjol te hanteeren.

Hier wil ik een staaltje geven van de domheid van den gewonen desa Javaan.

Op zekeren dag had ik te Semarang geld gewisseld en eenige zakjes met nieuwe dubbeltjes thuis gebracht. Een paar dagen later toen ik een troep desa-koelies te betalen had wilde ik een aardigheid hebben. Ik vroeg of ze mij ook konden helpen aan f 3.— klein geld en hield ze drie guldenstukken onder den neus. Natuurlijk was geen hunner zoo rijk. Ik nam toen een ouden koffiemolen wierp de guldens er boven in en liet er 30 spiksplinter-nieuwe dubbeltjes onder uitvallen waarmede ik ze met een kalm en ernstig gezicht uitbetaalde. Op hun phlegmatieke gezichten met halfgeopenden mond las ik toen duidelijk het woord: »Kolosaal!» en een heelen tijd lang bleven zij de dubbeltjes bekijken en de vorderingen der wetenschap bespreken waardoor het geldwisselen zooveel makkelijker gemaakt werd.

Een paar dagen later toen ik weer te betoelen had nam ik den koffiemolen weer en gooide er een stuk soldeerlood in om onder het draaien weer een handvol nieuwe dubbeltjes er uit te laten vallen. Ze dachten toen zeker: »Nu als mijnheer van guldens dubbeltjes kan maken, waarom dan niet van een stuk ruw zilver!»

Den volgenden dag liet ik hun zien hoe ik ze beetgenomen had en vertelde hun dat ze zoo aartsdom waren omdat ze niets geleerd hadden en drong er sterk bij hen op aan om ze naar school te zenden, zoo spoedig als wij uitvoering zullen hebben gegeven aan ons plan om een groot schoolgebouw op te zetten voor de desa-kinderen.

Nog steeds komen er nu en dan volwassenen en kinderen zich in een hoogst ellendigen toestand tot opname op de kolonie aanmelden. Wij zouden soms wel willen juichen van blijdschap dat wij in staat zijn ze op te nemen.

Ter overweging.

Hongersnood heerschte eens in Perzië,
En den Koning werd geboodschapt
Dat in de allerrijkste steden
Honderden van honger stierven.
Toen bedacht der Perzen koning
Peros — een snelwerkend middel:
Eigenhandig schreef hij brieven
Aan de oversten der steden:
»Telkens", schreef hij, als een arme
In uw vest' van honger omkomt,
Zal ik een der rijken nemen
En hem, in een duisteren kerker,
Van den honger laten sterven."

. . . .

Niemand stierf in 't land van honger,
Niet één arme, niet één rijke;
Rijken deelden van het hunne
Aan hun arme broeders mede,
En zoo bleven ze allen leven.

Naar het Duitsch van Fr. Rückert.

Vorenstaande nootjes heb ik zonder veel regel onder elkaar geplakt. Ik heb er nog heel wat meer liggen, maar ik vrees dat ze te veel ruimte in beslag zouden nemen.

De kolonie kas is geheel uitgeput. God zal zorgen. Het laat zich aanzien dat wij over een jaar zelf onderhoudend zullen zijn.

Salatiga, 16 Augustus 1904.

A. VAN EMMERIK.

Van Vreemde Koloniën.

De Engelschen in Arabië. Arabië is wel is waar nog geen engelsche kolonie, doch dit ligt niet aan de engelsche machthebbenden, die van de Roode Zee een engelsch meer zouden willen maken, waarin Italië desnoods nog kan worden geduld, zoolang het Engeland met zijn schepen helpt tegen leveranciers van oorlogsgerij aan gekke mollahs en diergelijken. Van Aden uit rukt Engeland langzaam maar zeker het arabisch erfdeel der turksche Padisja's binnen, die het niet al te best kunnen vinden met hun arabische onderdanen en dus van deze zijde niet op steun kunnen rekenen tegen den britschen landhonger. Voor dezen is dat geharrewar tusschen Arabieren en Turken juist 'n kolfje naar de hand, gelijk blijkt uit het spelletje, dat de Engelschen in Koeëit aan de Perzische Golf spelen, langs welker boorden, niet lang geleden, de indische onderkoning zijn triomfantelijke spelevaart heeft gemaakt, in afwachting van meer doortastende maatregelen, zoodra, gelijk geschiedde, de japansche bondgenoot op den russischen beer zou zijn losgelaten.

Te Koeëit, waar sjeik Moebarrek ben Sobah, door de Engelschen gesteund, zijn meester den Grooten Heer te Konstantinopel gewoon weg trotseert, is nu niet alleen een engelsch consul geinstalleerd, maar zal daar ook een engelsch-indisch postkantoor en een engelsche ambulance worden opgericht.

De inlandsche kooplieden aldaar zitten in zak en asch, want ze zien er reeds de engelsch-indische confraters hun intrek nemen, tegen wier concurrentie, gesteund als dezen zullen worden door het engelsch consulaat, zij niet opgewassen zijn, daar hun steeds de willekeur der plaatselijke autoriteiten boven het hoofd hangt. Het voorbeeld van andere arabische kustplaatsen, als Djedda, Aden, Sjeir en Mokallé, Mascate en Bahrein leert hun genoegzaam, wat hun te wachten staat.

En intusschen zitten de Engelschen te Koeëit op het vinkentouw en trekken aan de draden. In het arabisch binnenland hebben twee kemphanen het met elkaâr aan den stok; de eene, Ben Rasjid, door het turksche gouvernement gesteund en eens 'n lastig en gevaarlijk tegenstander van sjeik Moebarrek, die door dat heerschap wel eens leelijk in het nauw werd gebracht, waaruit de engelsche vrindjes hem dan weer redden, en de ander, Ben Saoed 'n soort arabisch patriot, die zich willens of onwillens door de Engelschen mêe voor hun plannen laat spannen, en onlangs aan Ben Rasjid met zijn turksche bondgenooten een gevoelige nederlaag toebracht.

In het begin van dit jaar verzocht Ben Rasjid den sultan om hulp, ten einde de heilige steden, Mekka en Medina, te kunnen beschermen tegen het optreden van Ben Saoed, den kleinzoon van den laatsten imam van de secte der Wahhabieten. Ben Rasjid kreeg de verlangde versterking en rukte in het einde van Mei naar Haïl, de laatste der in zijne macht gebleven versterkte plaatsen op, om daar door zijn tegenstander te worden geslagen.

Sjeik Moebarrek heeft den sultan op vrij ondubbelzinnige wijze laten weten, dat zoo deze voortging met aan Ben Rasjid hulp te verleenen, hij en zijne medestanders niet zouden aarzelen gebruik te maken van de hulp, die hun ten dienste stond, daarmêe openlijk te kennen gevende, dat hij zich onder engelsche bescherming stelde.

Wel is waar bestond het engelsche protectoraat over Koeëit feitelijk reeds een jaar of vier, en verklaarde de heer Balfour zelfs den 8en April 1903 al, dat Engeland met sjeik Moebarrek afzonderlijke tractaten had gesloten, maar deze kon zulks gevoegelijk ontkennen en den schijn van onderwerping aan den sultan bewaren. Het partij trekken van dezen voor Ben Rasjid heeft nu ten langen leste sjeik Moebarrek in de armen van Engeland gedreven.

Wat dit zeggen wil is duidelijk, wanneer men in het oog houdt dat Koeëit de sleutel is, zoowel voor het binnenland van Arabië als voor het rijke Mesopotamië.

Van hier uit zal dus de engelsche invloed zich over die streken uitstrekken; en is Ben Saoed eenmaal door engelsche hulp heer en meester te Mekka, dan zal van daar onder engelschen invloed het wachtwoord worden uitgegeven voor de millioenen en millioenen mohammedaansche onderdanen van andere koloniale mogendheden.

Men begrijpt welke vèr-strekkende gevolgen dit zou kunnen hebben, en het is dus niet zonder de noodige belangstelling, dat wij het streven volgen in fransch-koloniale kringen tot het verkrijgen eener fransch-russische entente, met het oog op de neutraal-verklaring van Arabië, om de onafhankelijkheid van Mekka te waarborgen.

Mijnbouw in Nieuw-Caledonië. Evenals in onze groote aziatische koloniën is in Nieuw-Caledonië de toestand verre van schitterend, en terwijl ten onzent gestreefd zal worden naar verruiming van inkomsten uit den mijnbouw, is men daarmeê ook in de fransche australische kolonie doende.

De oppositie van den Generalen Raad der kolonie deed gouverneur Picanon besluiten dat lichaam te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven. In de maand Juli l.l. is de nieuwe Generale Raad bijeengekomen, om over de bestuursvoorstellen te beraadslagen, die ook nu echter geen genade konden vinden.

De, te heffen rechten zouden zijn, die naar de uitgebreidheid der concessiën en die op den uitvoer.

Met uitzondering van concessiën voor ontginning van steenkolen-mijnen of velden, waarvoor een retributie werd verlangd van 50 centimes per hectare voor een uitgestrektheid van 1 tot 5000 hectaren, 75 centimes voor eene van 5 tot 10000 hectaren, en 1 frank per hectare voor concessiën boven de 10000 hectaren, werd voorgesteld voor alle mijnbouwconcessiën een recht vast te stellen, afwisselend van 60 centimes per hectare voor uitgestrektheden van 1 tot 1000 hectaren tot 2 frank 50 centimes per hectare voor uitgestrektheden boven de 15000 hectaren.

Hiertegen werd door een lid van den Raad het volgende in het midden gebracht:

„De voorgestelde rechten zijn een onbillijke verzwaring van lasten voor de groote maatschappijen waartegen met groote woorden als monopolie en landwoeker stemming is gemaakt in de publieke opinie zoowel als in den Raad zelf. In werkelijkheid is er, zooals iedereen weten kan, geen sprake van monopolie en woeker, wijl er, zooals de gouverneur zelf heeft moeten erkennen, nog onmetelijke terreinen beschikbaar zijn.

Wanneer de groote maatschappijen zich in het bezit hebben gesteld van uitgestrekte concessiën, dan is dat, omdat het voor haar een voorwaarde uitmaakt van haar bestaan, over de noodige terreinen-reserve te beschikken, om niet telkenmale genoodzaakt te zijn hare kostbare inrichtingen over groote afstanden te verplaatsen. Het is voor haar een onafwendbare eisch zooveel mogelijk gewaarborgd te zijn voor den dag van morgen.

Wat denkt men overigens te trekken van zulk een progressieve belasting? De groote maatschappijen zullen eenvoudig de terreinen, die ze niet gebruiken kunnen, en waarvoor ze nu een recht betalen, aan de kolonie teruggeven.

De waarheid is dat de groote maatschappijen in groote mate bijdragen tot de welvaart van het land; wij zouden den verkeerden weg inslaan door tegen haar stelling te nemen.

Het is zeer de vraag of de maatschappijen, dat wil zeggen het serieus kapitaal, dat wij naar de regels eener goede politiek tot ons behooren te trekken, als een aanmoediging zal opvatten den strijdkreet, dien de heer Picanan in zijn overigens lofwaardigen ijver om de koloniale financiën te versterken, tegen die maatschappijen aanheft."

De Raad bepaalde met 14 tegen 4 stemmen dat een recht van 75 centimes per hectare zou worden geheven van concessiën tot 1500 hectaren, en van 150 centimes voor concessiën van grootere afmetingen dan 1500 hectaren, terwijl voor steenkool-concessiën een uniform recht van 50 centimes per hectare werd aangenomen.

Het recht op den uitvoer, door het bestuurvoorstel op 3 percent naar de waarde van het product vastgesteld, werd door den Raad gebracht op 125 centimes per ton nikkel of koper, 2 franken per ton chromium, 7 franken per ton kobalt.

Onderling hulpbetoon in de koloniën. Er zullen weinig landen of koloniën zijn, waar het onderling hulpbetoon op zoo uitgebreide schaal is geregeld als dat in de fransche kolonie Réunion het geval is.

In 1848 werd daartoe den stoot gegeven door den heer François Deloncle, industrieel te Saint Denis, door de oprichting eener »Société Ouvrière", die hare leden recruteerde uit de creoolsche arbeiders. Deze vereeniging bestaat nu nog, niettegenstaande zij in 1893 haar geheele kapitaal te loor zag gaan, door een financieele crisis, welke de tot dien bloeiende Vereeniging van Landbouwcrediet doormaakte, waarbij zij haar geld had belegd.

Maar deze »Société Ouvrière" evenals de, op geestelijke aansporing opgerichte vereenigingen van Saint François Xavier en van den Patronage de St. Joseph, benevens nog vele andere diergelijke vereenigingen bepaalden zich tot het verleenen van steun in geval van ziekte, het verleenen van geneeskundige hulp en eventueel van de begrafeniskosten.

De wet van 1 April 1898 bood de gelegenheid om zich een meer uitgebreid doel te stellen en de »Prévoyance", in 1899 door het initiatief van den heer Eugène Seymour in het leven geroepen, beoogt: den leden geneeskundige hulp en geneesmiddelen te verschaffen; hun een tegemoetkoming uit te betalen, gedurende den duur hunner ziekte, ingevolge de door de statuten voorgeschreven bepalingen; hun een passende begrafenis te verzekeren; en een pensioenfonds op te richten.

De heer Seymour bleef bij zijn eerste werk niet stilstaan, maar zon er op daaraan meerdere uitbreiding te geven. Zoo werd bij decreet van den 19n Juni 1901 de door hem opgerichte »Caisse des retraites pour la vieillesse» goedgekeurd welke den leden na twintigjarig lidmaatschap en op minstens vijftigjarigen leeftijd een jaarlijksche lijfrente van 300 franken waarborgt.

De »Prévoyance» droeg bij tot oprichting van verschillende andere vereenigingen tot onderling hulpbetoon, en breidde haren werkkring nog verder uit door het, in het leven roepen eener schoolbeurs voor den leerling der lagere school, die door ijver en aanleg in het schooljaar heeft uitgemunt. Voorts besloot zij om cursussen voor volwassenen in het leven te roepen, zoodra de omstandigheden haar dat zouden veroorloven. Dan kwam door hare zorgen den 9den April ll. eene coöperatieve verbruiksvereeniging tot stand.

Om een eendrachtig streven der verschillende Vereenigingen te waarborgen, deed de »Prévoyance» een beroep op alle, tot eene algemeene vergadering, die den 20en December 1903 leidde tot oprichting eener federatie, welke zich ten doel stelt: de vereeniging en samenwerking van alle Vereenigingen voor onderling hulpbetoon, de ontwikkeling dier vereenigingen te bevorderen, in elke gemeente waar er nog geen vereeniging bestaat, te trachten de oprichting te bewerken, een algemeen fonds samen te stellen om eventueel noodlijdende Vereenigingen te steunen.

Voegen we hier nog aan toe, dat er ook een Vereeniging is tot onderling hulpbetoon voor jongelieden, die de school verlaten hebben en den 18jarigen leeftijd nog niet bereikten, den 9en Maart 1904 opgericht, en men nu ook doende is een vereeniging voor schoolkinderen op te richten, dan zal men ons moeten toegeven, dat Réunion ten deze een navolgenswaardig voorbeeld gaf.

Uit duitsche koloniën. Dar-es-Salam, de hoofdstad van Duitsch Oost-Afrika, heeft zijn eerste tentoonstelling voor landbouw, veeteelt en industrie achter den rug.

De inzendingen kwamen niet alleen uit de kolonie zelve, maar ook uit Zanzibar en Britsch Oost-Afrika. De algemeene indruk moet volgens de duitsche en engelsche bladen van Oost-Afrika buitengemeen gunstig zijn geweest. »De eerste rondgang» schreef de *Deutsch Ost-afrikanische Zeitung* »bracht verrassing op verrassing. Men vroeg zich af, hoe en van waar al dat tot nu toe nooit geziene daar was gekomen.»

Het beste verwachtte het blad van de, bij deze tentoonstelling aan het daglicht gekomen eendracht der kolonisten, waardoor de, voor de ontwikkeling der kolonie zoo hoog noodige samenwerking van allen, schijnt te zijn tot stand gekomen.

Het bezoek was eveneens boven verwachting talrijk en de meest verschillende volksstammen leverden daartoe hun contingent. Van Zanzibar alleen kwamen ongeveer 1000 bezoekers, meerendeels inboorlingen, voor een kijkje over.

Graaf von Götzen, de gouverneur der kolonie, zeide het te betreuren, dat de omstandigheden tot nu toe niet veroorloofd hadden, eene duitsch-oost-afrikaansche tentoonstelling in het moederland te organiseeren, waardoor anders wellicht vele Duitschers, die op het oogenblik niets van de koloniën willen weten, voor de koloniale idee zouden kunnen worden gewonnen.

Met het oog op de bevordering der katoen-cultuur in deze kolonie werd bij verordening van den 4en Augustus ll. de invoer van alle, uit Amerika afkomstig katoenzaad verboden. De invoer van katoenzaad mag bovendien slechts plaats hebben over Tanga, van waar het, na een verklaring van de landbouw-instelling te Amani, dat 't vrij van katoenkevers en andere schadelijke insecten als anderszins is, kan worden verder gebracht. Elk katoenplanter is verplicht van het optreden van den katoenkever en andere vijanden der cultuur in zijne aanplanting kennis te geven aan genoemde instelling, ook van de teekens, die op zulk een optreden mochten wijzen. Aanplantingen, waarin dit werkelijk wordt geconstateerd, moeten op aanwijzing der politieoverheden door het vuur worden vernield. Voorts is elk katoenplanter verplicht om na den oogst de stengels, of bij meerjarige planten de afgesneden deelen door vuur of op andere afdoende wijze te vernietigen.

Hoe de planters in Oesambara aan hun werkvolk denken te komen, moge blijken uit een der, den 7den Augustus ll. in een algemeene vergadering der vier plantersvereenigingen van het Noorderdistrict geuiten wenschen:

»Vermeerdering van den toevoer uit het binnenland, eventueel door een *druk* op de sultans».

Wat zoo'n druk op de sultans zou beteekenen, kunnen we ons voorstellen. En het komt ons weêr vreemd voor, dat in de *Deutsche Kolonial Zeitung* het blad van de »Deutsche Kolonial Gesellschaft», wier voorzitter zich zoo ergerde over de beweerde ongerechtigheden in den Congostaat, het bericht van de, voren bedoelde vergadering, opneemt, zonder daarop de noodige commentaar te geven.

Een druk op de inlandsche hoofden zou toch den planters van Oesambara wel meer menschenmateriaal opleveren, maar onder omstandigheden, die veel op de zoo zeer gewraakte slavernij gelijken.

Boekbespreking.

Van de uitgevers ontvingen wij ter inzage de eerste aflevering van „**Nederlandsch Oost- en West-Indië,** *geographisch, ethnographisch en economisch beschreven* door Dr. H. Blink", privaat-docent in de aardrijkskunde aan de Rijks-Universiteit te Leiden, gedrukt en uitgegeven door de firma E. J. Brill aldaar.

„Oost en West", die ruime verspreiding wenscht van degelijke kennis omtrent Nederland in Azië en Amerika, kan niet nalaten de verschijning van dit werk met groote vreugde te begroeten. Jammer echter, dat goede werken op wetenschappelijk gebied, vooral met toevoeging van mooie platen en kaarten, meestal zoo duur moeten worden. Bij inteekening zal het boek ƒ 15 kosten, een te hooge prijs om daarbij aan algemeene volksopvoeding te denken.

Doch ook in de kringen, waar het boek van Dr. B. zeker koopers zal vinden, is de kennis van de Indiën in doorslag ook nog niet groot genoeg; de onderhoudende wijze, waarop de schrijver al het hoogstwetenswaardige vertelt, zal tot kennisname nopen.

Verwonderd heeft het ons, bij de juistheid der schetsen en gevolgtrekkingen van den schrijver, dat hij de onnauwkeurigheid voortzet, waarmee bijna iedereen, met de Nederlandsche Regeering te beginnen, meestal spreekt van Indië of van *Indischen Archipel*, wanneer daarmee alleen *Oost*-Indië of het *Oost*-Indische eilandenrijk wordt bedoeld, terwijl toch het titelblad van zijn werk wel degelijk tusschen Oost- en West-Indië onderscheid maakt.

Onlangs is Aflevering III verschenen van het door de firma H. Kleinmann & Co. te Haarlem uitgegeven prachtwerk: „**De Batikkunst in Nederlandsch-Indie,** *en hare Geschiedenis,* door *G. P. Rouffaer* en *Dr. H. H. Juynboll.*" De daarin voorkomende platen waaronder eenige in natuurgetrouwen kleurdruk, zijn minstens even fraai als die der beide vorige afleveringen, terwijl de tekst zeker ook niet minder uitvoerig en nauwgezet is. Jammer, dat dergelijke standaardwerken al te hoog in prijs zijn, om binnen veler bereik te kunnen vallen, hetgeen toch in het belang van de bevordering der Indische nijverheid zoo zeer wenschelijk zou zijn.

Belangstellende leden van „Oost en West" kunnen het vinden in de leeskamer der Afdeeling 's Gravenhage, Laan van Meerdervoort 195; op aanvrage bij den secretaris aldaar, kan men het ook voor enkele dagen ter lezing thuis ontvangen.

Weerda's boekhandel te Leiden zond ons een proefvel van eene **Handleiding ten gebruike bij het voorloopig onderzoek in strafzaken**, door Mr. W. F. Haase, leeraar in de rechtswetenschap aan de opleidingsschool voor inlandsche ambtenaren te Probolingo en Mr. W. Boekhoudt, O.-I. rechterlijk ambtenaar met verlof, laatstelijk voorzitter van den landraad te Malang.

In hun Voorwoord zetten de schrijvers het doel van hunnen arbeid uiteen. Het uit te geven boek moet in de eerste plaats dienen als gids voor de inlandsche politieambtenaren, wier kennis „van de „eischen, welke men aan een behoorlijk voorloopig „onderzoek in strafzaken mag stellen, geenszins vol„doende kan genoemd worden".

Hebben zij dit bij hunne jarenlange Landraadspraktijk ondervonden, zij kregen daarbij tevens de overtuiging, dat deze ambtenaren zelven dat gebrek aan opleiding voor hunne politie-taak gevoelen en betreuren, en dit deed hen besluiten een boek samen te stellen, waarin beknopt en duidelijk werd omschreven: „vooreerst „de omvang van de werking der strafwet en de „competentie der rechters, voor wie het door de politie „gehouden voorloopig onderzoek moet dienen. Vervolgens „de wijze waarop dat onderzoek behoort te worden „gehouden, zooals de wet en meer nog de ondervinding „ons hebben geleerd. Ten slotte eenige algemeene leer„stukken van strafrecht, gevolgd door een aantal van „de meest voorkomende of niet dan wel te weinig aan „de inlandsche politie bekende strafbare feiten."

Behalve voor de politieambtenaren achten zij hun boek ook zeer nuttig voor de Hoofden van Plaatselijk bestuur, terwijl het ook dienstig kan zijn, voor jeugdige collega's rechterlijke ambtenaren, die bij een heel ander strafwetboek zijn opgevoed en voor wie de Indische rechtstoestanden dus zoo goed als vreemd zijn.

Het boek verschijnt met het oog op de huidige talenkennis der Inlandsche ambtenaren in twee talen, het Nederlandsch en het Maleisch.

De proeve van bewerking geeft den indruk, dat de nederlandsche tekst in *duidelijk verstaanbaar* maleisch is overgezet, waardoor deze handleiding in alle deelen van den O.-I. Archipel een welkome gast zal zijn.

Dat de spelling van Prof. van Ophuijsen is gevolgd, bewijst dat de schrijvers ernstig streven om hun werk in overeenstemming te brengen met de tegenwoordige wetenschappelijke eischen der maleische taal. In hoeverre de heer Abdul Rivaï, die de vertaler is, het noodig oordeelde van die spelling af te wijken — zooals in het voorbericht wordt meegedeeld — kan eerst na de verschijning van het geheele werk worden vastgesteld.

Niet alleen als een grooten steun voor de goede uitoefening van het recht, maar ook met het oog op het gemeenschappelijk belang der nederlandsche en maleische talen in Nederlandsch-Indië, achten wij de Handleiding van *Mr. W. F. Haase* en *Mr. W. Boekhoudt* een zeer belangrijk werk, dat vooral door de talrijke inlandsche ambtenaren en ook door vele Europeanen, zoowel particulieren als landsdienaren, met blijdschap zal worden ontvangen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Het Recht in Ned.-Indië. Dl. 82, afl. 7—9.

Art. 1081, 2e alinea van het Hollandsch Burgerl. Wetboek en Art. 1035 alinea 2 van het Ned.-Indisch Burgerl. Wetboek. Verhandeling van Mr. F. H. Gerritzen. — Particuliere landerijen en de openbare veiligheid in de residentie Batavia. Verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh.

De Cultuurgids. 6e jaarg. 4e afl.

d. B.: Het fermenteeren van cacao. — F. Ottolander: De anggroeng als schaduwboom. — K. V.: Sprokkelingen. — Het Koloniaal Museum te Haarlem. — Diverse mededeelingen: 1. De Hamburgsche cacaomarkt. 2. Behandeling van Liberia koffie met stoom of met kokend water, 3. Rapport over de Liberiapulper van den heer Beversluis te Solo. 4. Kina en Kinine. 5. Het schaduwvraagstuk in Suriname. 6. Vermenigvuldiging van Ficus Elastica. 7. Helopeltis op den tamarindeboom. 8. De zwarte en witte Hevea. 9. De lage organismen in den bouwgrond. — Korte berichten omtrent Thee, Koffie, Coca, Caoutchouk en Kina.

De Indische Mercuur. 27 September 1904, N°. 39.

Verpondingsbelasting, door W. J. Immink. — Het Indische boschwezen aangevallen en verdedigd, door t. W. — Verhoogd invoerrecht op thee in Engeland. — Katoenteelt in Suriname. — Koffij-Hybriden. — Koloniaal Verslag van 1904 (Vervolg). — Feuilleton: Naar de cacaoplantages van Ecuador. — Verslagen van Maatschappijen, enz.

Den Gulden Winkel. 1904 No. 19.

Duitschers over onzen Oost, door J. H. van Balen.

Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen. Afd. Letterk. 2e Stuk 1904.

Eene Buddhistische Inscriptie afkomstig van Java. Mededeeling van Prof. J. S. Speer (met platen).

Weekblad voor Indië No. 18.

Bestuursambtenaren en pers tegenover de suikerindustrieelen, door M. van Geuns. — Onze prijsvraag, eenige opmerkingen van Dr. R. Broersma. — D. A. S. Carpentier Alting, door V. D. (met portret) — Het blindeninstituut en de werkinrichting te Bandoeng, door Dr. C. H. A. Westhoff (met afbeeldingen). — Nogmaals Djalegong, door J. J. Samwel. — Racebal (de hoogst bekroonde prijsvraaginzending).

ADVERTENTIEN.

den Haag
Pension Koninginnegracht 47
geopend geheele jaar.
H. W. G. ROOSEBOOM.

Nice
Pension Hollandaise
VILLA NINE.
Avenue Auber
geopend NOVEMBER—JUNI.
H. W. G. Rooseboom—H. E. van Blommestein.

Middelbare school voor Handel en Administratie.
Laan v. Meerdervoort 104, 's-Gravenhage.

Drie-jarige voorbereidende cursus, aansluitende bij de 6e kl. eener school voor M. U. L. O.

Twee-jarige cursus voor Handel of Administratie, aansluitende bij den voorbereidenden cursus en opleidende voor den handel of administratieve betrekkingen.

Een-jarige vervolgcursus voor **leerling-consul** aansluitende bij den tweejarigen handelscursus.

Een-jarige vervolgcursus voor **akte Staatsinrichting M. O.** aansluitende bij den tweejarigen administratie-cursus.

Avondcursussen voor volwassenen tot opleiding voor de **Praktijkexamens** in Boekhouden en Handelscorrespondentie in de 4 talen.

Nadere inlichtingen bij den directeur,

F. TIJMSTRA.

PENSION
Koningsplein 6, 's-Gravenhage.
Gemeubileerde Apartementen te huur
met of zonder pension,
per maand, per week of per dag.

EN GROS. EN DETAIL.
WIJNHANDEL
J. H. ZUIJDERDUIJN,
Beeklaan hoek **Daguerrestraat,**
Den Haag.
Port, Bordeau en Sherry,
zeer fijne Tafelwijn,
à f 0.55 per fl.

Fournisseurs de la Cour.
KOK & ZOON,
Tailleurs,
VEENESTRAAT 39,
La Haye.
Maison recommandée pour costumes „Genre Tailleur" pour Dames.

Bij de Uitgevers-Maatschappij
HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG
te 's-Gravenhage
is verkrijgbaar:
AANTEEKENBOEK
voor betaalbaar gestelde
COUPONS en DIVIDENDBEWIJZEN.
Prijs 40 cent.

Het *Weekblad voor Incourante Fondsen* van Broekman en Honders schreef hierover:

Door de Uitgevers-Maatschappij „Het Gemeenschappelijk Belang" is uitgegeven een „Aanteekenboek" voor betaalbaar gestelde Coupons en Dividendbewijzen, waarin de bladzijden per maand, Januari—Decemb. volgen, met 8 hoofden ter invulling van de benaming der effecten, nominaal bedrag der stukken enz., alles tusschen staande lijnen. Voor verschillende aanteekeningen van effectenbezit is zulk een register zeker nuttig en de prijs van f 0.40 wel waard.

C. HOYNG,
Den Haag. — Utrecht.
Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvrage toegezonden

Echt Chineesche Thee,
speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

CHOCOLADE: Marquis, Cailler, Suchard, Lindt, Gala-Peter, Frey, Tobler, Bensdorp, Blooker en Droste.
BONBONS: Marquis, Cailler, Suchard, Heller, Peter, Courtois, Droste, Bensdorp.
SURPRISES: Poppen in Scheveningsche en Zeeuwsche Kleederdracht van af f 2.50, gevuld.
Drops, Chocolade Büches en Oublieën.
HAAGSCHE HOPJES van NIEUWERKERK.
Vve A. WIJNMAN, Noordeinde 7, Den Haag.

Door de **Uitg. Mij. „Het Gemeenschappelijk Belang", Haagpoort 4, Den Haag,** is in den handel gebracht een **leerboekje** voor

DE MALEISCHE TAAL

geschreven door den heer C. W. HOOGENDOORN, Gep. Ind. Onderwijzer, met medewerking van MAS SOEDJONO WIRJO, Hoofd der 1e Inlandsche School te Malang. Het boekje is groot 43 pag. en bevat o. m. een lijst van zelfstandige naamwoorden ten dienste van **militairen.**

Om eene ruime verspreiding te bevorderen is de prijs voor verkoop gesteld op **f 0.50** per ex.

Aanvragen te richten tot uw boekhandelaar of tot

De Uitgevers Mpij. „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG", Haagpoort 4, Den Haag.

Nederlandsch Wapenmagazijn
voorheen S. DE JAGER,
HAARLEM, Barteljorisstraat 32.
's GRAVENHAGE. Spui 12.
Fabriek van Wapens en Schermartikelen.

Brandapparaten
der nieuwste vinding, van de eenvoudigste tot de meest complete.
Groote voorraad Fijne Houtwaren.
TENZER'S VLOEIBARE VERF voor Hout, Gobelin, Fluweel, enz.
TENZER, Oude Molstraat 15, Den Haag.
Eenigst speciaal Magazijn. Geen goedkooper adres in Binnen- of Buitenland.

F. H. BOTHE,
21, Veenestraat -- Den Haag.
SPECIALITEIT IN
GEKLEURDE, ZWARTE en CRÊME STOFFEN.
Nouveaute's voor elk seisoen.
STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKE PRIJZEN.

OOST en WEST.
RESTAURANT
LAAN VAN MEERDERVOORT 195.

Open iederen **werkdag** van **10** ure v.m. tot **7** ure 's avonds.
Des **Zondags** van **12** tot **7** ure n.m.
Toegang voor leden der Vereeniging en geintroduceerden.
Eenvoudige rijsttafel, bestaande uit rijst, sajor of kerry, één vleeschgerecht en één sambal **(plat du jour)** *f* 0.80.
Diné *f* 1.50 bestaat uit bijna 't dubbele van 't plat du jour.

BONBOEKJES { **voor 12 plats du jour f 7.00, voor 12 diners f 12.50.**

Het lokaal is **telefonisch verbonden,** zoowel ten gerieve der leden, als tot het ontvangen van bestellingen.

STAAT
voor aanvraag van **VERLOFSTRACTEMENT**
VOOR
H.H. INDISCHE AMBTENAREN (officieel model).
Verkrijgbaar bij den uitgever van dit blad, Haagpoort 4.
Prijs $2\frac{1}{2}$ cent.

INTEEKENBILJET.

De ondergeteekende
wonende te wenscht
$\frac{\text{donateur-trice}}{\text{lid}}$ te worden der Vereeniging **„Oost en West"**
tegen een jaarlijksche contributie van *f*
den 190
Straat of gracht: Handteekening:

R. E. J. Zieck en Zoon,
KLEEDERMAKERS,
Franklinstraat 92
en
Jan van Riebeekstraat 56,
DEN HAAG.
Leveren KLEEDING NAAR MAAT
van solide stoffen en billijken prijs.
Atelier voor nette reparatiën.

Weekblad voor Indië

Met 1 Mei is te Soerabaja verschenen een belletristisch
Weekblad voor Indië,
onder hoofdredactie van M. VAN GEUNS.
Abonnementsprijs voor Nederland f 3.— per kwartaal.
Agent voor Nederland, Uitgeversmaatschappij „Het Gemeenschappelijk Belang", Haagpoort 4. Den Haag.

Het weekblad **Themis**, Redacteur FRANS SCHAAP Jr., Den Haag, publiceert voortdurend een verscheidenheid van belangrijke bijzonderheden omtrent faillissementen, verdachte financieele aangelegenheden en verkeerde toestanden op rechtskundig gebied.

Voortdurende lezing van **Themis** zal menigeen voor schade vrijwaren.

Op het blad zijn geabonneerd: Rechterlijke Ambtenaren, Advocaten, Notarissen, Deurwaarders, Bankiers, Kooplieden, Fabrikanten, Winkeliers en Particulieren.

Behalve op uitgebreide schaal in Nederland, wordt het blad ook gelezen door verschillende Hollanders in Duitschland, België, Frankrijk, Engeland en Oost-Indië.

Prijs per jaargang ***f 4.-.*** Los nummer franco na inzending van ***f 0.50.***

Abonneert U op de
Bintang Hindia.
Geïllustreerd Tijdschrift voor den Inlander.
Abonnementsprijs f 3.— per jaar bij vooruitbetaling.
Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.
DIT BLAD VERSCHIJNT ELKE VEERTIEN DAGEN.
De Haagsche Uitgevers-Maatschappij.
„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG"
HAAGPOORT 4.
Ieder oud-gast steune door zijn abonnement!

Vraagt de bekende Sauces en **Uw Leverancier** Groenten, Soepen, Zuren van de Firma
TIELEMAN & DROS, *Leiden.*

Stoomvaart-Maatschappij
„ROTTERDAMSCHE LLOYD"
Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia
	1904	1904	1904	1904	1904
Goentoer *	15 Oct.	27 Oct.	1 Nov.	21 Nov.	23 Nov.
Merapi	29 „	10 Nov.	15 „	5 Dec.	7 Dec.
Gedé	12 Nov.	24 „	29 „	19 „	21 „
				1905	1905
„Ophir" *	26 „	8 Dec.	13 Dec.	2 Jan.	4 Jan.
Sindoro *	10 Dec.	22 „	27 „	16 „	18 „
		1905	1905		
Salak	24 „	5 Jan.	10 Jan.	30 „	1 Febr.
	1905				
„Oengaran"	7 Jan.	19 „	24 „	13 Febr.	15 „
Lawoe	21 „	2 Febr.	7 Febr.	27 „	1 Mrt.

* 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*
De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 1*d*, *'s-Hage*

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.

Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken. Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. de Witt, *Reinkenstraat n°. 16.*

Een Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.

Een bekwame linnennaaister.

Eene jonge Dame die als Gouvernante naar Indië wil.

Drie geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.

Drie dames voor pianolessen.

Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.

Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).

Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).

Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.

Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.

Twee dames voor het geven van privaat en cursuslessen in talen en wiskundige vakken.

Een oud-Offic. Art., leeraar in Wisk. voor het geven van privaatlessen tegen billijken prijs.

Eene Dame voor Zanglessen.

Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.

Vier Dames voor waarnemen van een huishouden.

Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de éénе Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.

Een gep. sergt. maj., gehuwd, voor huisbewaarders, adm. betrekking, geldincasseeren.

Twee gew. O.-I. ambt. voor administratieve betrekking.

Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.

Twee jonge Meisjes om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.

Eene dame voor het verplegen van eene zieke dame.

Een jonge dame met akte L. O., Handwerken en Muziek, zag zich gaarne geplaatst als gouvernante voor Indië.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani